

Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy v Praze

katedra tělesné výchovy

**ZHODNOCENÍ PSYCHOMOTORICKÝCH POMŮCEK V PRAXI MATEŘSKÉ
ŠKOLY**

Diplomová magisterská práce

Vedoucí diplomové práce:

Doc. PhDr. Hana Dvořáková, CSc.

Autor: Kateřina Bartoňová

Obor: Předškolní pedagogika

Štáhlavice

2006

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury.

Štáhlavice, duben 2006

Děkuji Doc. PhDr. Haně Dvořákové, CSc. za odborné vedení diplomové práce,
za cenné rady, laskavý přístup a věnovaný čas.

OBSAH

Úvod

I. Teoretická část

1. Psychomotorické pomůcky, jejich charakteristika a využití v MŠ.....	10
1.1 Vymezení pojmu psychomotorika.....	10
1.1.1 Možnosti vymezení psychomotoriky a psychomotorických pomůcek.....	13
1.2 Charakteristika psychomotorických pomůcek.....	15
1.2.1 Dělení psychomotorických pomůcek.....	16
2. Psychomotorické pomůcky jako podpora vývoje dítěte v předškolním věku.....	26
3. Využití psychomotorických pomůcek v RVP PV.....	30
3.1 Naplňování dílčích cílů v jednotlivých oblastech RVP PV při využití PMP...32	
3.1.1 Dítě a jeho tělo	32
3.1.2 Dítě a jeho psychika	34
3.1.3 Dítě a ten druhý.....	34
3.1.4 Dítě a společnost.....	35
3.1.5 Dítě a svět	35

II. Výzkumná část

4. Formulace problému a cíl práce.....	36
4.1 Hypotézy.....	37
4.2 Použité metody a metodika.....	37
4.3 Postup práce	39

5.	Výsledky a diskuse	40
5.1	Analýza.....	40
5.2	Dotazník.....	45
5.3	Pozorování.....	57
5.4	Rozhovor s ředitelkami.....	61
5.5	Shrnutí výsledků.....	63
6.	Závěr	64
7.	Seznam použité literatury	65

Přílohy

ÚVOD

V posledních letech často slyšíme o stále narůstajícím hypokinetickém způsobu života. Technický pokrok je nezadržitelný a např. počítače už pronikly i do mateřských škol. A tak v mnoha případech je děti mohou využívat nejen v řízených činnostech, ale i při spontánních aktivitách.

Přesto, že mateřské školy využívají výchovné programy pro děti (př. vybarvování omalováněk, počítačové kreslení), myslím si, že se vytrácí praktická zkušenost dítěte při manipulaci s pomůckami.

Obdobně bychom to mohli posuzovat i ve vztahu k pohybovým aktivitám. Děti dobře znají různé sporty (včetně cizích názvů), ale často jen z televize, videa. Chybí praktická zkušenost, možnost „osahat“ si různorodá náčiní a nářadí, experimentovat, pohrát si, zkoušet a vymýšlet nové a nové možnosti využití.

Předškolní věk je nejvhodnějším obdobím pro rozvíjení schopností a získávání důležitých návyků. Myšlení je spojeno s vnímáním a činností dítěte. Je proto nutné poskytovat dítěti co nejvíce vhodných příležitostí k poznávání světa, zajistit vhodné podnětné prostředí, které evokuje tvořivost, pohybovou experimentaci s pomůckami, s náčiním apod.

Je to právě mateřská škola, která má jako jedna z mála institucí pro děti v tomto věku možnost vytvořit a zajistit popř. nastavit podmínky pro ovlivnění dítěte ke kladnému vztahu k pohybu, pohybové experimentaci. Jednou z mnoha možností je využití psychomotorických pomůcek. Psychomotorické pomůcky nabízejí široké uplatnění. Jsou snadno dostupné, finančně nenákladné. Některé netradiční náčiní lze vytvořit svépomocí.

Zejména jsou tyto pomůcky pro děti velmi atraktivní, vyvolávají zvědavost, fantazii, přímo vybízejí k manipulaci. Pro takovéto široké uplatnění si najdou své místo při plnění cílů Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání (RVPPV).

Téma diplomové práce „ZHODNOCENÍ PSYCHOMOTORICKÝCH POMŮCEK V PRAXI MATEŘSKÉ ŠKOLY“ jsem si vybrala, jelikož jsem absolvovala několik seminářů psychomotoriky v Plzni. Z vlastní praxe vím, že psychomotorické pomůcky mohou nabídnout široké spektrum možností k využití.

V teoretické části se zabývám charakteristikou, dělením i možnostmi využití psychomotorických pomůcek. Dále uvádím Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání a psychomotorické pomůcky v jeho jednotlivých oblastech.

Cílem výzkumu bylo zjistit a zhodnotit využití psychomotorických pomůcek v praxi mateřské školy. Porovnat, zda se liší úroveň vybavenosti psychomotorickými pomůckami na městských a venkovských školách. Dále analyzovat užívané psychomotorické pomůcky ve vztahu k RVP PV a následně navrhnout soubor vhodných pomůcek pro naplnění RVP PV.

KLÍČOVÁ SLOVA

psychomotorické pomůcky, psychomotorika, motorika, pohybové aktivity
rámcový vzdělávací program, komunikace, tělesná zdatnost, mateřská škola

ANOTACE

Psychomotorické pomůcky podněcují rozvoj pohybových schopností a zručností, přispívají k rozšíření škály pohybových projevů hrubé a jemné motoriky. Slouží k takovým aktivitám, které jsou zaměřené na stimulaci a podporu psychomotoriky.

Cílem diplomové práce bylo zjistit vhodnost a využití psychomotorických pomůcek ve vztahu k Rámcovému vzdělávacímu programu pro předškolní vzdělávání a v praxi mateřských škol. Navrhnout pomůcky přispívající k naplnění Rámcového vzdělávacího programu předškolní výchovy.

K dosažení cíle jsem použila následující metody: analýza požadavků RVP PV ve vztahu k pomůckám, dotazník pro učitelky, rozhovor s učitelkami a vlastní pozorování dětí a činností v mateřských školách. Na základě dostupných informací z jednotlivých mateřských škol jsem dosáhla následujících výsledků.

Psychomotorické pomůcky napomáhají k získání kompetencí stanovených RVP PV. V mateřských školách se využívají při spontánních i řízených aktivitách. Výsledky ukazují, že městské mateřské školy disponují lepším vybavením v oblasti specifických pomůcek.

Key words:

psychomotor tools, psychomotor, motoric, kinetic activity, general educational program, communication, physical ability, nursery school

Annotation:

The psychomotor tools help to develop kinetic ability and skill, contribute to expand movement activities in rough and fine motoric and serve to the activities that are focused on stimulation and support of the psychomotor.

The aim of the dissertation is to detect suitability and utility of the psychomotor tools in relation to the General educational program and in practice of the nursery schools and to propose the tools complementing General educational program of the pre-school education.

To meeting the target I have used these methods. Analysis of the requirements of the General educational program in the relation to the tools, questionnaire for the nursery schools pedagogues, dialogue with the pedagogues and the direct observation of the children and their activity in the nursery schools. On the basis of the available informations from the particular nursery schools, I have discovered following results.

The psychomotor tools help to gain competencies set by the General educational program. In the nursery schools are used by spontaneous and control activities. The results show, that the nursery school in towns dispose of the better equipment in field of the specific tools.

I. Teoretická část

1. PSYCHOMOTORICKÉ POMŮCKY, JEJICH CHARAKTERISTIKA A VYUŽITÍ V MŠ

V této kapitole se budu zabývat psychomotorickými pomůckami, především jejich podrobnějším dělením a charakteristikou. Dále jejich uplatněním ve vývoji dítěte předškolního období, a také možnostmi získání těchto psychomotorických pomůcek jednotlivými mateřskými školami. Nejprve bych však chtěla vysvětlit a vymezit pojem psychomotorika, čím se zabývá a k čemu slouží.

1.1 VYMEZENÍ POJMU PSYCHOMOTORIKA

Cílem psychomotoriky je získat prostřednictvím pohybové činnosti co nejvíce zkušeností o sobě samém, o svém těle, o okolním světě, o společenském prostředí.

Psychomotorika představuje souhrn pohybových (motorických) aktivit člověka, které jsou projevem jeho psychických funkcí a jeho psychického stavu. Jedná se o úzké spojení a vzájemný vliv duševních procesů a motoriky (tělesných procesů). Motorika je souhrn všech pohybů, které je člověk schopen vykonávat.

Podle Szabové (1999) či Dvořákové (2004) vychází psychomotorika z holistického pojetí člověka, a to z propojení tělesné, psychické a sociální oblasti. Vyjadřuje, jak se obě autorky shodují, úzké spojení, souvislost, návaznost, prolínání

psychiky (duševní procesy) a motoriky (tělesné procesy a pohyb).

Dvořáková uvádí, že: „ Psychomotorika je chápána jako model vývoje osobnosti prostřednictvím motorických činností v procesu učení se (řeč, vnímání, sociální kontakty, pocity, tělesná zkušenost, pohyb).“ (Dvořáková 2004, str.5).

„ Psychomotorika je vždy spojena se smyslovými zkušenostmi. Smyslové vnímání není pasivním procesem, nýbrž procesem aktivním, při němž člověk může tvůrčím způsobem ovlivňovat své okolí. ve smyslovém vnímání je obsaženo jak vnímání sebe sama prostřednictvím taktilních, kinetických a vestibulárních zkušeností, tak vnímání okolního světa a životního prostředí.“ (Zimmer, 2001 str.18).

Psychomotorika také může podporovat iniciativu, samostatnost, tvořivost a respektovat individualitu každého jedince. Hlavním účinkem je bezděčné prožívání radosti z pohybu, ze hry, z pohybových činností. Její podstatou, jak uvádí většina autorů, je spojitost vnímání, pohybu, prožití a jednání ve společenském kontextu. Nesoustřeďuje se jen na rozvoj pohybových schopností a na tělesnou zdatnost.

Adamírová (2000) a Pipeková (In Dvořáková 2004) uvádějí, že psychomotorická výchova je výchova pohybem prováděná hravě, zábavně, nápaditě a přitom však účelně a promyšleně.

V psychomotorice se klade důraz na uvědomování si vlastních pocitů a citů i na rozvoj schopností vcítit se v pocity a potřeby druhých. Respektovat je, pomáhat jim a spolupracovat s nimi. Je na učitelkách, aby dětem poskytovaly dostatek impulsů pro vnímání pohybu.

Psychomotorika rozvíjí vedle duševní stránky také návyky ke správnému držení těla, prostorovou orientaci, rovnováhu, obratnost. Při provádění různých aktivit dochází k jejich rozvoji a uvědomování, což vede k lepší koncentraci, soustředěnosti a současně ke zlepšení duševní rovnováhy dítěte.

V psychomotorice hraje velkou roli stimulace, což znamená podněcování dítěte, povzbuzení k činnosti, chování, jednání, konání a reagování. Poskytuje podněty různé kvality, kvantity a intenzity a podněcuje dosažení vyšší úrovně, další růst a rozvoj. Je významná v každém věku u zdravých i nemocných jedinců. Stimulaci potřebují všechny

děti (Szabová 1999). Domnívám se, že přirozeně mohou stimulovat různé typy prostředí (herna, hřiště aj.), ale i psychomotorické pomůcky, kterými se podrobněji zabývám v následující kapitole.

POJEM PSYCHOMOTORIKA – v širším slova smyslu zahrnuje 4 podoblasti, které se prolínají a navzájem doplňují.

1) Neuromotorika - (vztah mezi pohybem a nervovým řízením)

jde především o motorickou odpověď na podněty z organismu člověka a z vnějšího prostředí, která se vyvíjí na základě nervové činnosti.

Neuromotorika zahrnuje tyto oblasti:

- jemnou motoriku
- hrubou motoriku
- koordinaci pohybů
- tělesné schéma
- rovnováhu

2) Senzomotorika - (vztah pohyb a smyslové vnímání)

představuje součinnost vnímání a pohybu. Jedná se o soubor procesů, který spojuje oblast receptorů a senzoričkého vnímání s oblastí motoriky. Zjednodušeně senzomotorika představuje akci nebo reakci jedince na podněty zachycené zrakem, sluchem, hmatem a jinými receptory.

3) Psychomotorika v užším smyslu - (vztah pohyb, myšlenková – mentální účast a cítění prožitku)

jedná se o souhrn pohybových, motorických aktivit člověka, které jsou projevem jeho psychického stavu a jeho psychických funkcí. Je to motorická akce, která je

odpovědí na podněty z oblasti psychických procesů (vnímání, myšlení, paměť, představivost, pozornost aj.) nebo psychických stavů (např. nálada apod.).

4) Sociomotorika - (pohyb a sociální komunikace a kooperace)

představuje motorické, pohybové projevy jedince na podněty vysílané ze sociální sféry, ze sociálního prostředí. Je předpokladem sociální komunikace. Patří sem motorické chování jedince mezi vrstevníky, v rodině, ve škole aj., ale i pohyb vyjadřující vztah v různých charakteristických skupinách (např. děti, dospívající, dospělí, nadřízení, podřízení).

1.1.1 MOŽNOSTI VYUŽITÍ PSYCHOMOTORIKY A PSYCHOMOTORICKÝCH POMŮCEK

Psychomotorika vznikla ve Francii ve 20. letech 20. století a byla zpočátku využívána v léčebné tělesně výchově a v tělesné výchově zdravotně oslabených. Postupně si však nacházela místo i v tělesné výchově zdravých dětí a to pro své kompenzační účinky a respektování osobnosti dítěte.

Nyní se využívá jak pro děti zdravotně oslabené, děti zdravé s lehčími odchylkami ve vývoji ADD apod., tak pro děti zdravé v předškolním i mladším školním věku. Ale i pro ostatní populaci včetně starších občanů.

Ráda bych se zmínila (byť jen okrajově) o dětech se specifickými poruchami, protože existuje řada studií zabývajících se vlivem psychomotorických pomůcek na tyto „ problémové děti „

V posledních letech vzrostl počet dětí, které mají nějakou poruchu, jsou postiženi nebo ohroženi postižením.

Příčiny mohou být jak organické (např. komplikace v průběhu porodu, závažná onemocnění v 1. roce života, poškození nenarozeného dítěte drogami, medikamenty, alkoholem, nikotinem), tak i negativní vlivy životního prostředí.

Video, televize, počítač pomáhají, ne vždy vhodným způsobem, získat dítěti mnoho rozmanitých informací. Avšak vytrácí se (zaniká) možnost zprostředkování praktických zkušeností. Vyskytuje se emoční labilita. Děti mají nedostatek reálných zkušeností, jak pohybových, tak s experimentací s předměty, s náčiním.

Bohužel doba strávená před obrazovkou stále vzrůstá na úkor pohybových aktivit.

Prodlužuje se zátěž školních dětí sezením a startuje hypokinetický životní styl (Krejčí, 2001).

Dnešní doba je náročná, plná změn a stálé potřeby adaptace na nové životní podmínky. Vede k zátěži, k stresovým situacím, které mají vliv na naše zdraví. Týká se to nás všech, ale hlavně dětí.

Podle sdělení pediatriů skutečně děti s poruchami učení a chování přibývá. Stále častěji se setkáváme s neklidnými, neposednými, nepozornými, hyperaktivními dětmi, jejichž integrace činí nemalé problémy (Nedvědová, 2002).

Pod pojmem „ problémové děti “ si můžeme představit děti:

- se specifickými poruchami učení
- se specifickými poruchami chování
- syndrom ADD, ADHD, LMD
- jedince s tělesným, mentálním hendikepem.

Jedním ze způsobů řešení těchto potíží a poruch může být právě psychomotorika a využití psychomotorických pomůcek. Dvořáková (2004) uvádí, že psychomotorické aktivity nabízejí vhodné podněty a kritéria pozorování pro pedagogické vedení tzv. problémových dětí.

Například balanční pomůcky mohou u dětí se specifickými poruchami pozitivně ovlivnit rozvoj zrakové percepce, úroveň koncentrace pozornosti. Vyplývalo to z výsledků experimentu Dvořákové a Michalové (2004).

Hátlová a kol. srovnávali účinnost pohybového programu na zvyšování sebedůvěry a důvěry v druhé pomocí her a lanových drah. Výsledkem bylo zjištění vyššího nárůstu sebedůvěry a nárůstu důvěry v druhé, u těch, kteří prošli kinezioterapeutickým programem (rozdíl byl patrný mezi touto a kontrolní skupinou).

U jedinců, kteří prošli programem došlo k výrazným změnám v citlivosti vnímání vlastní osoby a svého uvědomovaného postavení. tato provedená zjištění vedou k předpokladu, že pohybové programy mohou být účinným prostředkem v rámci podpůrné léčby.

1.2 CHARAKTERISTIKA PSYCHOMOTORICKÝCH POMŮCEK

Psychomotorické pomůcky slouží k takovým aktivitám, které jsou zaměřené na stimulaci a podporu psychomotoriky.

U dětí podněcují rozvoj pohybových zručností a schopností a přispívají k rozšíření škály pohybových projevů hrubé a jemné motoriky. Rozvíjejí koordinaci pohybů, orientaci v prostoru, rovnováhu, umožňují vnímání tělesného schématu a práci s ním, ujasňují možnosti pohybu těla. Kultivují pohyb, rozvíjí vztah k němu, poukazují na možnosti pohybu jedince a jeho skryté rezervy, odstraňují pocit pohybové nedostatečnosti a neschopnosti.

Pomůcky se mohou používat jak při řízených aktivitách, tak i jako součást spontánních pohybových aktivit ve škole, ale i v samostatných volnočasových aktivitách. Využívají se pro nejrůznější hry též v rámci rehabilitací, relaxačně terapeutických a léčebných postupů.

1.2.1 DĚLENÍ PSYCHOMOTORICKÝCH POMŮCEK

Předměty, které využíváme jako psychomotorické pomůcky můžeme rozdělit do 3 základních skupin:

➤ Běžné tělocvičné nářadí a náčiní

Obvyklé vybavení tělocvičen, nevyčerpává všechny možnosti k probuzení a udržení zájmu dítěte o tělesnou výchovu. Některá nářadí mohou u některých dětí (méně pohybově nadané, zdravotně oslabené) vyvolávat strach, nechuť až odpor ke cvičení, zvláště pokud se nemohou realizovat a uplatnit

- *lavičky, kladina, švédská bedna, překážkové dráhy, žíněny, trampolína, pavučina z lan, žebřiny, obruče, míče, švihadla a další*

➤ Předměty denní potřeby

Umožňují rovnocenné zapojení všech dětí a zároveň rozšiřují poznávání materiálního prostředí. Tyto všední a prosté (snadno dostupné) věci poskytují prostor pro fantazii, motivují. Využívání neznamena finanční náklady a učí děti ekologickému zacházení s odpadovým materiálem. pomůcky nemusí být nutně zakoupeny ve specializovaných obchodech, dají se snadno pořídit v každé domácnosti.

- *kelímky, pivní tácky, noviny, víčka PET lahví, PET lahve, kamínky, nafukovací balonky, molitanové houby, vařečky, drátěnky, šátky, bambule apod. (nabídka možných pomůcek je nekonečná).*

➤ Specifické pomůcky

Netradiční psychomotorické pomůcky vyrábějí specializované firmy. Některé si však můžeme vyrobit i sami. Jsou velmi přitažlivé pro děti svou nevědností, budí touhou experimentovat. Lákají pestrostí, pohyblivostí. Tím zvyšují zájem dítěte si s nimi hrát a napomáhají upevňovat vztah dítěte k pohybovým činnostem.

Patří sem např.:

- VOZÍČEK (ROLLBRETT) - prkénko na kolečkách má mnoho předností a využití. Je přitažlivý, snadno ovladatelný. Vyžaduje koordinaci, rovnováhu a současně zvyšuje přizpůsobení těla prkénku. Vede děti k jeho ovládnutí. Velký význam v oblasti sociální: navázání kontaktu, budování důvěry v druhého, pomoc druhému, odpovědnost za druhého, společné rozhodování
- PEDALA - velmi dobré pro zlepšení rovnováhy, obratnosti, soustředěnosti, odvahy, prostorové orientace, nervosvalové koordinace a vzájemné spolupráce.

Varianta: dvojpedale (duoped)

minipedalo (stojné plochy pouze několik cm široké)

- LYŽE PRO DVĚ OSOBY - veselá hra pro vnitřní i venkovní prostory. Procvičování rovnováhy a schopnosti koordinovat pohyby se svými kamarády.
- PADÁK - význam společenský - navazování kontaktů. Nutnost spolupráce. Vhodná cvičební pomůcka zejména pro rozvoj prostorové orientace a komunikace ve skupině.

- CHŮDY - velký význam při rozvoji dynamické rovnováhy. Vyžadují trpělivost, obratnost, zdokonalení v udržení rovnováhy a koordinaci pohybů. Slouží k rozvoji prostorové koordinace.
- BALANČNÍ POLOKOULE - posilují hlavně nožní svaly. Vhodné do sestavy dětské opičí dráhy.
- BALANČNÍ LANO - ideální pro cvičení rovnováhy. Díky snadnému tvarování lze stále vytvářet nové tvary.
- HOUPAČKA K HOUPÁNÍ A BALANCOVÁNÍ - lze využít v různých polohách (ve stoje, v sedě, v pokleku, v leže, na zádech). Procvičuje se koordinace pohybů a rovnováha. Vhodné i pro více dětí. Rozvoj spolupráce, komunikace, vzájemné pomoci. Navazování vzájemných vztahů.
- PRUŽINOVÁ DESKA - pomůcka vhodná k rehabilitaci a cvičení, posilování.
- ŠLAPÁTKA - dřevěné kostky, na kterých dítě stojí. Uprostřed je provlečené lano, které dítě drží a tak může chodit na „šlapátkách“. Mohou překonávat nízké překážky. Rozvíjí rovnováhu, nervosvalovou koordinaci, prostorovou orientaci.
- ROLON - slouží k nácviku rovnováhy, nervosvalové koordinace i prostorové orientace. Při jízdě a cvičení na rolonu bosíma nohama dochází k masáži chodidel a psychostimulaci organismu.
- BIGG BALL (velké skákací míče) - využívány k rozvoji nervosvalové koordinace, ke zlepšování schopnosti rovnováhy, ke kladné spolupráci, eventuelně jako pomoc při rozvoji prostorové orientace.

- OVER BALL – vhodná na dechová cvičení
- OBRŮ STOPY – obdoba šlapátek
- SKÁKACÍ A BALANČNÍ TALÍŘE
- BALANČNÍ PLOCHY – s vyměnitelným středem (např. střed s „ myší “, s „ domečkem “ nebo ležatá 8, kterou lze kutálet kuličku, či kruhový labyrint s kuličkou). Rozvíjí koordinaci a ovládnání celého těla, úzce propojená s koncentrací pozornosti.

Psychomotorické pomůcky uvedené v předchozích 3 skupinách můžeme dále dělit podle oblastí, které rozvíjejí:

- 1) Jemná motorika - zahrnuje větší počet svalových skupin, pohyby zpravidla menšího rozsahu, avšak provedením přesné (manipulační pohyby).
- 2) Hrubá motorika - uskutečňuje se pomocí velkých svalových skupin, za účasti všech částí těla.

1) Pro rozvoj jemné motoriky lze využít řadu předmětů denní potřeby, speciálních pomůcek a hraček

- modelína
- knihy (obracení listů)
- korálky (kuličky) : uchopování
 vhazování do jiných předmětů (kelímek apod.)
 navlékání
- pastelky (správné držení, obkreslování)
- krabičky (otevírání, vkládání předmětů)
- noviny (trhání, mačkání)
- stavebnice (konstrukční hračky)
- míče velké, malé (kutálení, chytání)
- kostky molitanové (stavění věže)
- písek
- kroužky
- rámečky obrázků (prostrkávání předmětů)

2) Pro rozvíjení hrubé motoriky jsou to např.:

- běžná tělocvičná nářadí: horolezecké stěny, překážkové dráhy, pavučina z lan, žebřiny, lavičky, švédská bedna, trampolína, obruče, švihadla, tříkolka, kolo, šplhací věže, skluzavky.
- netradiční psychomotorické pomůcky: balanční lano, balanční polokoule, rolony, pedalo, pojízdné prkénko, šlapátka, chůdy, skákací míče (bigg ball), padák, lyže pro 2 osoby.

Psychomotorické pomůcky mohou v hrubé a jemné motorice napomoci rozvoji :

- a) Tělesného schématu
- b) Smyslového vnímání
- c) Rovnováhy
- d) Kladné sociální komunikace

a) Tělesné schéma (uvědomování si vlastního těla, vlastní osoby, různých poloh postojů, vnímání jednotlivých částí těla, vnímání prostoru, který tělo potřebuje)

Pomůcky: tácky, kelímky, noviny, stuhy, šňůrky, víčka PET lahví, kostky, kamínky, drátěnky, molitanové houby, antistresové míčky, obaly od kinder vajíček, míčky (viz. obkládání postavy proužky papíru, postupné pokládání a odebírání předmětů, rozeznávání tíhy, balancování atd.).

Nafukovací balonky, bazény s míčky, plišáci, molitanové kostky, šátky, over ball, bambule, brčka – kelímky (viz. relaxace, dechová cvičení).

b) Rozvoj smyslového vnímání

➤ **Rozvíjení zraku**

pomůcky: kelímky, tácky, noviny, stuhy, šňůrky, víčka PET lahví, kostky, kamínky, drátěnky, molitanové houby, krabice, míčky, vařečky, plastové lahve, nafukovací balonky, šátky, plišáci, bambule, balanční lano, molitanové kostky. (viz. „co se změnilo“ , „ kolik předmětů a jaké jsou na stole“).

➤ Rozvoj sluchu

pomůcky: kostky, válečky, hrnce, kamínky, vařečky, kelímky, krabice.

(viz. „ pojď za mnou“, „ jdi za zvukem “).

➤ Rozvíjení hmatu: pokládání věcí na pokožku „ co jsem poslala “, uchopování nohou

pomůcky: PET lahve, houbičky, kamínky, tácky, šátky, deky, házecí (létající) talíře, kelímky, tácky, noviny, stuhy, šňůrky, kostky, , molitanové houby, míčky, obaly od kinder vajíček, krabice, vařečky, plastové lahve, nafukovací balonky, plišáci, šátky, bambule, molitanové kostky

(viz. „ na nákup, přines mi, hmatová krabice“)

➤ Rozvoj prostorové orientace: určit polohu, směr, zaujmout stanovisko, usměrnit pohyb (svůj i jiných)

pomůcky: lavičky, žíněnky, překážkové dráhy, švédské bedny, míče, obruče, molitanové kostky, pojízdné prkno, pedalo, obří stopy, chůdy, šlapátka, lyže pro dvě osoby, bigg ball, skákací talíř

(viz. chodníček přes bažinu, dojdi k cíly, sedni si na lavičku, obejdi molitanovou kostku, prolez obruč, projdi slalom mezi míči).

V oblasti smyslového vnímání můžeme prostřednictvím pomůcek získat mnoho poznatků o vlastnostech předmětů, o jejich

- barvě
- velikosti
- tvaru
- hmotnosti
- pevnosti a pružnosti
- povrchu

Nabídka těchto pomůcek je rozsáhlá, vybírám jen následující:

OBRUČE – zprostředkovávají poznatky o:

- barvě
- velikosti
- hmotnosti
- pružnosti
- množství (kolik se vejde kostiček, dětí apod. do jedné obruče)

Dají se kutálet, házet, roztáčet kolem různých částí těla, skákat do nich, prolézat.

MOLITANOVÉ KOSTKY - zprostředkovávají poznatky o:

- barvě (velká pestrost)
- velikosti (malá - menší – nejmenší)
- barvě a velikosti (malá žlutá – menší modrá – nejmenší červená)
- tvaru (geometrické tvary)
- hmotnosti (vyvažování, pokládání na ruce apod.)
- pevnosti a pružnosti (měkká x tvrdá)
- povrchu (hladký, studený x teplý)

PLASTOVÉ LÁHVE – zprostředkovávají poznatky o:

- barvě
- velikosti (malé x velké)
- hmotnosti (naplněné vodou, pískem, kousky látek apod.)
- tvaru (různé typy)
- pružnosti (při dopadu pruží)
- povrchu (hrubý x hladký, teplý x studený)
- zvuky (PET lahve s pískem, čočkou apod. tj.chrastítka), je lépe využít 0,5 l lahve.

Mohou se házet, kutálet, postrkovat různými částmi těla, sestavovat.

MÍČKY různé velikosti (tenisový míček, masážní míček, ping-pongový míček, golfový, nafukovací míčky) zprostředkovávají poznatky o:

- barvě
- velikosti (tenisový x ping-pongový)
- tvaru
- hmotnosti (masážní x golfový)
- pevnosti (golfový)
- pružnosti (nafukovací)
- povrchu (hladký x drsný)

Mohou skákat, kutálet se, vznášet se, dají se házet.

NOVINY: rozložené, složené, zmačkané, srolované.

Zprostředkovávají poznatky o:

- velikosti (malé x velké, velký – větší – největší)
- množství (kolik dětí se vejde na rozložené x přeložené noviny)
- tvaru (koule, rulička, obdélník, apod. dle fantazie)
- hmotnosti (1 noviny x 5 noviny – pokládání na ruce, vyvažování)

Mohou vlát, snášet se, létat (foukání), šustit, házet se, kutálet, strefovat se na cíl .
noviny využijeme jako: překážku, cvičební náčiní, část oděvu, dalekohled, telefon, hudební nástroj.

BIGG BALLY - zprostředkovávají poznatky o:

- barvě (pestré barvy)
- velikosti (různé druhy)
- tvaru (kulatý)
- pevnosti, pružnosti (skáče, pruží)
- povrchu (hladký x s desénem)

Lze na nich skákat, posilovat, relaxovat, kutálet s nimi, postrkovat, házet.

c) Rozvoj rovnováhy – schopnost udržet stabilitu těla

Tato oblast zahrnuje rovnovážné polohy ve stoje v sedě, v leže i v pohybu, nácvik pevného stoje na jedné noze, skákání, různé druhy přemísťování, zvedání, nošení, balancování při houpání, točení, manipulaci s předměty. Schopnost udržet stabilitu při zdolávání překážek.

pomůcky: lavičky, kladina, švédské bedny, trampolína, pavučiny z lan, provazové sítě (viz. přechody s rovnovážnými úkony – uprostřed dřep, překračování předmětů)
balanční lano, padák, balanční polokoule, lyže pro dvě osoby, balanční had, překlápěcí houpačky, skákací talíř, balanční talíře, kruhová úseč – saturn, obří stopy, šlapadla, pojízdná prkénka, šlapátka, chůdy, pedalo (viz. jízda vpřed a vzad, vyvažování, tahání, veslování, balancování)

d) Rozvoj kladné sociální komunikace (vzájemná pomoc, spolupráce, přátelství)

Kladnou sociální komunikaci rozvíjíme ve všech hrách a pohybových činnostech, kde se účastní více dětí.

pomůcky:

padák, lyže pro dvě osoby, válce, rolony, bigg ball, pojízdné prkénko, míče, balonky, pedalo, molitanové kostky, deky, trampolína, bazény s míčky včetně předmětů denní potřeby (viz. navázání, udržování, prohlubování spolupráce, odpovědnost vůči druhým, vzájemně si pomáhat, podpora pocitů sounáležitosti, projevy přátelství apod., možnost aktivně v dané situaci jednat).

2. PSYCHOMOTORICKÉ POMŮCKY JAKO PODPORA

(MOTORICKÉHO) VÝVOJE DÍTĚTE V PŘEDŠKOLNÍM VĚKU

Motorický vývoj vypovídá o schopnosti dítěte pohybovat se a ovládat různé části těla. Postup motorického vývoje závisí na zralosti mozku, smyslovém vnímání, množství svalových vláken, zdravém nervovém systému a na příležitostech k procvičování motoriky (Szabová, 2000).

Každý jedinec má své tempo vývoje a svoji individuální rychlost k osvojování nových dovedností. Vyplývá to z jeho genetického základu a samozřejmě i z toho v jakém prostředí vyrůstá. Je nutné respektovat skutečnost, že dítě rozvíjí určitou pohybovou dovednost v určitém vývojovém stádiu. Pro rozvoj určitých činností je důležitá tělesná, ale i duševní úroveň organismu. Mezi dětmi nacházíme individuální rozdíly. Chovají se s různou obratností a jistotou.

Pohybový vývoj prochází u člověka několika vývojovými fázemi. Jednotlivé fáze na sebe navazují. Nelze však s jistotou stanovit a vymezit jaký pohyb a v jaké kvalitě se dítě naučí např. ve 2 letech. Časové rozpětí, v němž dítě zvládne určitou novou motorickou dovednost je u malého dítěte i několik měsíců.

Zpravidla jsou rozdělovány do jednotlivých věkových období. Hranice těchto období neplatí absolutně – pouze rámcově. Závisí na výsledku přirozeného vývoje v předchozím období. Údaje o jejich délce je třeba považovat pouze za přibližné.

Obecně platí, že vývoj pohybu probíhá od hlavy k patě (cefalokaudální směr). A od centra těla ke konečkům prstů (proximodistální směr). Pohybové dovednosti se zdokonalují postupně od hrubých, velkých pohybů celých končetin, až k drobným a jemným pohybům prstů. Koordinovány jsou dříve pohyby paží než pohyby nohou.

➤ Během prvních měsíců života kojence dochází k největším kvalitativním změnám motoriky. V prvních týdnech po narození nemá ještě dítě nad svými pohyby kontrolu. pohyby jsou reflexivní a ochranné- na silné podněty reaguje pohyby celého těla. Až když se reflexní pohyby odbourají, může dítě rozvinout libovolné, na své vůli závislé pohyby. Pohyb dítěti pomáhá ovládat nejen sebe, ale i svět kolem.

Motorický vývoj dítěte do 1 roku je velmi dramatický a končí vzpřímeným stojem. Postupně se rozvíjí smyslové vnímání. Psychomotorický vývoj v prvním roce života je velice důležitý pro celkový vývoj organismu. Probíhá obzvlášť intenzivně a oddělovat psychický a motorický vývoj – nelze. Vzájemně se podmiňují.

Nejdůležitějšími prvky motorického vývoje v tomto období jsou:

- vývoj hmatu
- vývoj pohybu (lezení , plazení , posouvání , chůze)

Doporučují se činnosti se stimulací smyslových orgánů , dotyky hlazení , změny poloh spojené se slovy – s básničkou, říkadlem apod.

K pohybu motivujeme vnějšími podněty z prostředí. Mohou to být různé hračky , podložky, odstrkovač, houpadla.

Osvědčené jsou i pohybové aktivity rodičů s dětmi (plavecké kursy apod.).

Poznávání okolí probíhá všemi smysly. Hračky a pomůcky by vždy měly být bezpečné a odpovídající hygienickým normám. Při činnostech a pohybových aktivitách dbáme na bezpečnost dětí.

➤ V období od 1 do 3 let můžeme pozorovat značnou aktivitu dětí.

Charakteristické jsou náhodné pohyby celého těla, které nazýváme „ pohybovým luxusem “. S vývojem centrální nervové soustavy odpadají a nastupuje tzv. řízený pohyb. V tomto období se u dítěte vytváří pohybová paměť. Dítěti umožňuje přenést naučené pohyby na různé situace (Hermová, 1994). Vyvíjí se jemná motorika. Rozvíjí a zdokonalují se základní motorické formy: chůze, běh, šplh, skákání, lezení, chytání.

➤ V předškolním věku (zpravidla je tak označováno období od 3. do 6. let) se výrazně rozvíjí pohybová aktivita dítěte. Hra je spojena s citovým prožitkem a fantazií. Zlepšuje se koordinace pohybu, jemná motorika. Je to vhodná doba pro zvládnutí základů budoucích sportovních aktivit. S rozvojem pohybu se rozšiřuje zkušenost dítěte a rozvíjí se myšlení, paměť, řeč. Zvládá harmonický rytmus běhu. Plynule přelézá přes překážky. Získává již jistotu při šplhání. Od 4. roku skáče sounož přes překážku (lano) Zdokonaluje se v házení a umí zachytit míč v letu (netiskne jej již automaticky k tělu).

Ve čtyřech až pěti letech života jsou tzv. senzibilní fáze, kdy si člověk osvojí schopnosti vidět, slyšet, hmatat. Je vhodné střídat různé formy pohybu (lezení, chůze, skoky, běh, manipulace s předměty). Dáváme přednost dynamickým pohybům před statickými. Myšlení je spojeno s vnímáním a činností dítěte. Je proto nutné poskytovat dítěti co nejvíce vhodných příležitostí k poznávání světa (podnětnost prostředí, prostor pro hru, experimentování, tvořivost apod.). Psychomotorické pomůcky, které podněcují nové pohybové zkušenosti k tomu přímo vybízejí. Předškolní období se považuje z hlediska stimulování psychického vývoje za nejdůležitější. Pohyb dítěte pak podporují a podněcují veškeré předměty, které chce dítě poznat. Výčet pomůcek k podpoře vývoje by proto byl rozsáhlý. Uvádím výběr:

- lavičky, švédské bedny, žebřiny, kladina, různé překážkové dráhy, žíněnky, obruče. Vhodné k rozvoji šplhání, vystupování a sestupování, překonávání překážek. Na žebřinách pouze nahoru v 1,5 roce, dolů až v pozdějším věku. Skákání nejprve z nepatrné výšky (vždy na měkkou podložku).
- lana a švihadla k přeskokování
- míče k házení a chytání (nejprve spodní oblouk), tím způsobem, že natáhnou paže, ale ještě neumí včas přitáhnout – míč spadne na zem. Přitáhnout včas paže k tělu umí až koncem 3. roku života. Teprve v 5. – 6. letech chytá míč relativně bezpečně.

- kuličky na prádlo
 - rozvíjí jemnou motoriku - vyhazování a chytání, připínání a odepínání
 - vnímání napětí, uvolnění, relaxace
 - smyslové vnímání – vnímání vlastnosti předmětu (tvar, barva, tvrdost)
 - prostorovou orientaci – hry s připínáním a odepínáním
- létající talíř
 - vnímání předmětu, manipulace
 - smyslové vnímání (tvar, barva, tvrdost)
 - prostorová orientace (hod na cíl
 - sociální citění (hra – obdoba košíkové apod.)
- padák – rozvíjí zejména:
 - prostorovou orientaci
 - spolupráci, koordinaci, souhru
 - komunikaci ve skupině
- rolovací deska s válcem – válec lze využít i samostatně bez rolovací desky jako rolon.
 - velmi rozvíjí rovnováhu, spolupráci a důvěru

3. VYUŽITÍ PSYCHOMOTORICKÝCH POMUCEK V RVP PV

(Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání)

„ RVP PV se stává oficiálně dokumentem závazným, s účinností od 1.3. 2005. Zavazuje mateřské školy k tomu, aby od tohoto data pracovaly v souladu s principy zásadami RVP PV a aby si vytvářeli své vlastní školní vzdělávací programy (ŠVP). všechny školy jsou povinny svůj ŠVP v průběhu školních let 2005 – 2007 vytvořit a pracovat dle něj od 1.1. 2007 „ (Manuál k přípravě ŠVP, Třídního vzdělávacího programu mateřské školy, únor 2005).

Rámcový program by měl být východiskem pro zpracovávání vlastních školních a třídních vzdělávacích programů, které by nejlépe vyhovovaly podmínkám a možnostem mateřských škol (lokalita, věkové složení dětí, vybavení apod.).

Hlavní cíle RVP PV

- 1) rozvíjení dítěte a jeho schopnosti učení
- 2) osvojení si základů hodnot, na nichž je založena naše společnost
- 3) získání osobní samostatnosti a schopnosti projevat se jako samostatná osobnost působící na své okolí

Předškolní výchova v mateřské škole se opírá o tyto body:

- rozvoj celé osobnosti dítěte
- uspokojování fyzických potřeb
- hra jako činnost dominantní v předškolním věku

- spontánnost dítěte
- vlastní experimentování, samostatná činnost (potřeba objevovat, přímé zážitky)
- podnětnost prostředí
- dostatek pohybu
- individuální přístup k dítěti
- dostatek sociálního kontaktu s vrstevníky, s dospělými
- partnerský přístup učitele k dítěti
- spolupráce MŠ s rodinou
- spolupráce s ostatními odborníky (PPP, logopedie atd.)

Základní obsah předškolního vzdělávání je rozdělen do pěti oblastí. Tyto oblasti jsou úzce propojeny, vzájemně se prolínají a ovlivňují. Jednotlivé oblasti postihují celou osobnost dítěte, jeho vývoj, zrání a učení (vzhledem k věkovým zvláštnostem).

U každé oblasti jsou uvedeny:

- specifické vzdělávací cíle
- hlavní činnosti a příležitosti, které ve vzdělání vytváříme, dítěti nabízíme a umožňujeme
- očekávané kompetence, co dítě na konci předškolního období zpravidla dokáže
- hlavní rizika ohrožující úspěch vzdělávacích záměrů

Oblasti v RVP PV:

- č. 1 biologická oblast – dítě a jeho tělo
- č. 2 psychologická oblast – dítě a jeho psychika
- č. 3 interpersonální oblast – dítě a ten druhý
- č. 4 sociokulturní oblast – dítě a společnost
- č. 5 enviromentální oblast – dítě a svět

3.1 NAPLŇOVÁNÍ DÍLČÍCH CÍLŮ V JEDNOTLIVÝCH OBLASTECH V RVP PV PŘI VYUŽITÍ PSYCHOMOTORICKÝCH POMŮCEK

Mateřská škola by měla být schopna nabízet dětem dostatek podnětů, prostředků a činností pro jejich optimální vývoj. Děti potřebují objevovat, experimentovat s předměty. Získávat přímé zážitky, co nejvíce zkušeností z oblasti prostředí o věcech a předmětech.

Psychomotorické pomůcky přímo vybízejí k experimentaci. Právě pro svoji zajímavost a přitažlivost se mohou stát velmi účinnými a přirozenými prostředky k naplňování dílčích cílů RVP PV.

3.1.1 DÍTĚ A JEHO TĚLO

Patří sem péče o své zdraví, dostatek pohybu, ochrana před nebezpečnými látkami (drogy, alkohol), rozvoj jemné a hrubé motoriky, rozvoj fyzické i psychické zdatnosti, rozvoj všech smyslů. Základem je získat co nejvíce zkušeností o svém těle z hlediska fyziologického, kognitivního a emocionálního a umět je využít pro své sebepoznání, sebezdokonalování, ale i jednání.

Psychomotorické pomůcky se nejvíce uplatní (využijí) zejména v této biologické oblasti, kde mohou pomoci k naplnění většiny cílů.

Mohou podpořit např.:

- Poznávání a uvědomování si vlastního těla:
 - vnímání citlivosti povrchu těla – dotýkat se jmenovaných částí
pomůcky: míčky, houbičky

- schéma těla, jednotlivé části – obkládání postavy
pomůcky: proužky papíru, šňůrky, kamínky
- rozeznávání „váhy“ – pokládání různého počtu stejných předmětů na ruce apod.
pomůcky: tácky, kostky
- balancování – obkládání stojící postavy co největším počtem předmětů tak, aby při chůzi nespadly.
pomůcky: kelímky, drátěnky, houby, krabičky, víčka PET lahví
- rozvíjení schopnosti fyzické a psychické relaxace – regulace fyzického a psychického napětí, vytváření pocitu klidu (kutálení předmětů po povrchu těla).
pomůcky: podložky (žíněnky, deky) masážní míčky, šátky, tenisové míčky, drátěnky, kamínky, naplněné pytlíky včetně využití relaxační hudby.

➤ Ovládat tělesné funkce a pohybový aparát.

- lezení *pomůcky: lavičky, kladina, žebříky, chůdy, šlapátka, pedala, rolony*
- běh *pomůcky: překážkové dráhy*
- skoky *pomůcky: švédská bedna, lavička, prádlová guma, bigg bally*
- házení, chytání *pomůcky: míče, noviny (srolované)*
- vyhazování a přehazování (z deky na deku)
pomůcky: balonky, míče, padák, deky, ručníky, karimatky

➤ Poznávání vnějšího světa prostřednictvím smyslového vnímání:

- zrakem, sluchem, hmatem, chutí, čichem
- rozvoj schopnosti prostorové orientace
- rozvoj schopnosti rovnováhy

Pomůcky: viz. kapitola 1.2.1 Dělení psychomotorických pomůcek

3.1.2 DÍTĚ A JEHO PSYCHIKA

- zahrnuje tři podoblasti :
- 1) jazyk a řeč
 - 2) poznávací schopnosti a funkce, představivost, fantazie, myšlenkové operace
 - 3) sebepojetí, city a vůle

K tomu se vztahují: vyprávění, popis, recitace, dramatizace, zpěv, sluchová analýza, rým, synonyma, homonyma, antonyma, prohlížení a čtení knížek, individuální a skupinová konverzace, grafické napodobování symbolů, tvarů, čísel, písmen atd.

V oblasti dítě a psychika jsou činnosti spojené s pohybem, a tělesnou výchovou úzce propojeny s rozvíjením řeči. Je podporováno samostatné vyjadřování, rytmus řeči a dýchání, komunikace.

Pomůcky podporující rozvoj řeči: over ball, pingpongové míčky (ovládání dechu), korálky, kuličky, stavebnice (koordinace oka a ruky), knihy (prohlížení, obracení listů).

3.1.3 DÍTĚ A TEN DRUHÝ

Prosociální chování, společná setkávání, sezení, povídání, naslouchání druhému, respektování, půjčování si hraček, ochota rozdělit se s ostatními, řešit konflikt dohodou, navazovat a udržovat dětská přátelství atd. pomocí znalostí sama sebe se naučit poznávat druhé, rozumět jejich citům, pocitům, přáním, touhám a potřebám.

- Rozvoj kladné sociální komunikace:
 - schopnosti kladné spolupráce
 - uvědomování si sounáležitosti s celkem
 - ochota pomoci
 - schopnost vnímat a vytvářet harmonii ve vztazích

Kladnou sociální komunikaci možno rozvíjet i ve všech ostatních hrách, kde je účastno více jedinců.

Pomůcky: padák, pojízdné prkno, válce, bigg ball, pedalo, lyže pro 2 osoby

2.1.4 DÍTĚ A SPOLEČNOST

Úkolem je poznat společenské prostředí, osoby, které v něm žijí. naučit se správnému chování ve společnosti, vytváření vkusného, podnětného a bezpečného prostředí, společné hry a činnosti, podílení se na vytváření společných hodnot, činnosti podněcující rozvoj tvořivosti, estetického vnímání, třibení vkusu atd..

2.1.5 DÍTĚ A SVĚT

Vnímání rozmanitosti přírody (pobyt venku), světa lidí (jiné rasy, jazyky, postižení), manipulace, experimentace s různými druhy materiálů a surovin, ochrana životního prostředí, ekohry, pěstitelské a chovatelské činnosti atd..

Záměrem je založit u dítěte základní povědomí o okolním světě. Vytvořit u něj základ pro otevřený postoj k životnímu prostředí.

„ V praxi obtížně oddělíme oblast psychologickou od sociální. Obě zároveň úzce souvisejí i s biologickou stránkou člověka. Uvědomování si sebe samého jde ruku v ruce s uvědomováním si vztahu k druhým. Vymezujeme se vůči prostoru, ale především se vymezujeme vůči ostatním lidem“ (Dvořáková, 2002 str. 52).

Obě oblasti (Dítě a společnost a Dítě a svět) jsou rozvíjeny pomocí aktivit, kde jsou dodržována pravidla. Všude tam, kde se dítě učí spolupráci, vzájemné pomoci, kde si vytváří vztah k okolí. I tady mohou být využity psychomotorické pomůcky: padák, pojízdné prkénko, pedalo, bazény s míčky

II. Výzkumná část

4. FORMULACE PROBLÉMU A CÍL PRÁCE

Děti v dnešní době získávají mnoho rozmanitých informací z televize, videa, počítače. Dochází k jednostranné statické zátěži z dlouhodobého sezení, což vede k hypokinetickému životnímu stylu. Děti přicházejí o praktické zážitky. Chybí jim dostatek reálných zkušeností. Možnost pomocí pohybu manipulovat, experimentovat s předměty a s náčiním. Je to mateřská škola, která by mohla tuto skutečnost do značné míry ovlivnit. Např. zařazením psychomotorických pomůcek (PSMP) do každodenních aktivit.

Cílem diplomové práce je zjistit a zhodnotit využití psychomotorických pomůcek v praxi mateřských škol. Analyzovat užívané psychomotorické pomůcky ve vztahu k RVP PV a navrhnout soubor vhodných PSMP pro naplnění RVP PV

Dílčí cíle:

1. provést analýzu PSMP ve vztahu k cílům RVP PV
2. zjistit, zda mateřské školy ve své praxi využívají psychomotorické pomůcky
3. zmapovat jaké psychomotorické pomůcky se nejčastěji vyskytují na mateřských školách
4. navrhnout soubor takových psychomotorických pomůcek, které mohou přispívat k naplnění RVP PV a zároveň snadno dostupných pro každou mateřskou školu

4.1 HYPOTÉZY

1. Předpokládám, že psychomotorické pomůcky mohou naplňovat cíle RVP PV především v prvních třech oblastech (biologické, psychologické, interpersonální).
2. Předpokládám, že psychomotorické pomůcky má ve svém vybavení každá mateřská škola
3. Předpokládám, že budou velké rozdíly mezi městskými a venkovskými MŠ ve vybavení specifickými pomůckami (padák, pedalo aj.)
4. Předpokládám, že vybavení MŠ je na takové úrovni, že počet psychomotorických pomůcek může uspokojit zájem více dětí
5. Předpokládám, že pomůcky jsou dětem volně k dispozici při jejich spontánních aktivitách
6. Předpokládám, že mateřské školy využívají psychomotorické pomůcky jako jeden z prostředků naplňování RVP PV

4.2 POUŽITÉ METODY A METODIKA

Pro ověření daných hypotéz jsem použila tyto metody:

1. Analýza pro ověření hypotézy č. 1

Analyzovala jsem psychomotorické pomůcky ve vztahu k RVP PV.

2. Dotazník učitelkám pro ověření 2., 3. a 4. hypotézy

Dotazník byl anonymní a skládal se ze tří otázek, které byly částečně otevřené. Byl rozdán ředitelkám MŠ.

Dotazníky byly rozdány do 20 náhodně vybraných mateřských škol v Plzeňském kraji. Z toho jich bylo 10 městských a 10 venkovských. Z tohoto počtu se vrátilo všech 20 vyplněných. Jeho cílem bylo porovnat úroveň vybavení městských a venkovských mateřských škol psychomotorickými pomůckami a zjistit, zda budou patrné rozdíly (viz. příloha č. 1)

3. Rozhovory s ředitelkami pro ověření 4. a 6. hypotézy.

Rozhovor na vybraných mateřské školách byl strukturovaný s částečně otevřenými otázkami. Jeho cílem bylo zjistit, zda a jakým způsobem využívají MŠ psychomotorické pomůcky k dosažení cílů RVP PV a jaké mají finanční možnosti na jejich pořízení.

4. Pozorování pro ověření 4. a 5. hypotézy.

Pozorování dětí při jejich volné hře bylo prováděno záměrně. Při pozorování (celé skupiny) jsem se zaměřila na to, jaké psychomotorické pomůcky jsou dětem k dispozici při jejich hrách, a zda jim jsou volně dostupné.

4.3 POSTUP PRÁCE

Vlastní výzkum trval přibližně 5 měsíců v období od října 2005 do poloviny února 2006.

1.část výzkumu probíhala od října do poloviny listopadu 2005.

Nejprve jsem rozeslala do náhodně vybraných mateřských škol v Plzeňském kraji dotazníky. Zpět jsem je vybrala v polovině listopadu a následně zpracovala.

2.část výzkumu probíhala od 2.poloviny listopadu 2005 do poloviny února 2006.

V této části výzkumu jsem se zaměřila už jen na 4 mateřské školy. Zde jsem sledovala do jaké míry je prostředí podnětné, jaké psychomotorické pomůcky mají děti k dispozici, zda jim jsou volně dostupné a mohou-li je využívat samostatně při volné hře. Pozorovala jsem také jestli nabídka psychomotorických pomůcek odpovídá počtu dětí a jak je rozmanitá.

Současně jsem provedla rozhovor s ředitelkami.

Dále jsem vypracovala analýzu užívaných psychomotorických pomůcek ve vztahu k RVP PV. Následně jsem vytvořila soubor pomůcek pro naplnění RVP PV (viz. příloha č. 2).

5. VÝSLEDKY A DISKUSE

5.1 ANALÝZA

V této kapitole jsem se pokusila analyzovat psychomotorické pomůcky ve vztahu k rámcovému vzdělávacímu programu pro předškolní vzdělávání. Poukazuji na varianty, které se nabízejí mateřským školám, k pořízení těchto pomůcek.

Psychomotorické pomůcky nabízejí možnosti pro poznávání a uvědomění si vlastního těla, pro rozvoj smyslového vnímání, pro rozvíjení pohybových a manipulačních dovedností. Těmito pomůckami rozvíjíme jemnou i hrubou motoriku. Při manipulaci s pomůckami se děti dozvídají mnoho informací o vlastnostech předmětů, vymýšlejí různé způsoby jejich využití, navozují se vzájemné vztahy (**oblast č. 1 RVP PV**).

Toto mohou podporovat následující pomůcky: míče, kelímky, plastové lahve, prádlová guma, noviny, chůdy, šlapátka, molitanové kostky, obří stopy, skákací talíře, pojízdný vozík, balanční pomůcky, pedalo, rolony,, bigg bally.

Psychomotorické pomůcky nabízí možnost k novým zážitkům a zkušenostem. Zvládnutý pohyb, ovládnutí psychomotorických pomůcek přináší dítěti dobrý pocit, uspokojení. Posiluje to jeho sebevědomí i sebedůvěru (**oblast č. 2 RVP PV**).

Toto mohou podporovat následující pomůcky: balanční plochy, pedala, rolony, pojízdné prkénka, bigg ball. Pro některé děti to však může být i překonání obyčejné lavičky nebo zdolání skluzavky.

Psychomotorické pomůcky podněcují komunikaci a rozvíjí vztahy dítěte k druhým lidem. Děti se nenásilně učí vzájemně si pomáhat, přizpůsobit se skupině, nést zodpovědnost za svá rozhodnutí, důvěřovat druhým osobám. Můžeme podporovat pocit sounáležitosti, tvůrčí spolupráci jak ve dvojici, tak ve skupině (**oblast č. 3, 4 RVP PV**).

Toto mohou podporovat následující pomůcky: míče, padák, nafukovací balonky, kelímky, houbičky, noviny, krabice, duše z kol, pojízdné prkno, lyže pro dvě osoby, válce, pedalo, bigg ball.

Nabízí se i možnost využití psychomotorických pomůcek ve vztahu k životnímu prostředí (**oblast č. 5 RVP PV**). Jelikož při pohybových činnostech se používají tzv. odpadové materiály (PET lahve, víčka PET lahví, kartony od vajec, kelímky od jogurtů). Lze je začlenit při rozhovorech o třídění odpadu. Zdůrazníme dětem jejich alternativní využití v MŠ.

Mateřské školy mají dnes mnoho možností jak ve výběru pomůcek, tak v jejich způsobu pořízení. Záleží na fantazii, zručnosti, ale i na zájmu učitelek rozšiřovat materiální prostředí v MŠ. Ne vždy se musí nutně jednat o finančně nákladné pomůcky, stačí nastřádat dostatečné množství kelímků, víčka PET lahví, PET lahve, krabičky od sirek, plata od vajec, noviny popř. zbytky koberců atd.. K tomu rádi přispějí děti i rodiče.

Vděčným náčiním jsou papírové role (trubky). můžeme je snadno získat v prodejnách bytových doplňků. Potřebujeme – li krátké papírové role, využijeme ruličky od toaletního papíru. Ke cvičení se často využívá molitanový válec – snadno jej vytvoříme smotáním a slepením molitanového pruhu. Nízké pořizovací náklady, ale zato vysokou efektivnost cvičení nám zaručí obyčejná prádlová guma.

Finančně náročnější se může jevit řada náčiní, které jsou nazývány specifické psychomotorické pomůcky. Ale i zde se pokusím dokázat, že ne vždy musí jít o nákladné pomůcky. Některé si můžeme vyrobit sami. Jiné pořídit s podporou šikovných rodičů. Vyplatí se oslovit sponzory.

Balanční deska – jakoukoli desku podložíme PET lahví, dřevěným válečkem

Padák – lze jej sešít z lehké šustřakoviny

Vozík – lze využít kolečka od posuvných židlí, servírovacího stolku, vozík pod květiny

Šlapátka – vyrobíme z menších kbelíků, tak že je obrátíme dnem vzhůru a uděláme dva otvory, kterými provlékneme provázky. Nebo z dřevěných kuláčů (nutné kvalitní opracování).

Psychomotorické pomůcky mohou být využívány ve všech oblastech rámcového vzdělávacího programu. Přičemž v prvních třech oblastech (biologické, psychologické, interpersonální) budou zastoupeny více. Dominantní (ve vztahu k PSMP a pohybu) je oblast biologická, v níž jsou formulovány specifické cíle tělesné výchovy.

Tímto se potvrdila má domněnka, že psychomotorické pomůcky mohou naplňovat cíle RVP PV především v jeho prvních 3 oblastech.

Různorodost využití jedné psychomotorické pomůcky ve vztahu k cílům RVP PV

Jednotlivé pomůcky mohou naplňovat zároveň několik požadavků rámcového programu, např.:

Lavičky

Oblast č. 1 - uvědomovat si svoje tělo

- ovládat pohybový aparát
- osvojovat si psychomotorické dovednosti

Oblast č. 2 - efektivně komunikovat

- orientovat se v prostředí
- nalézat sevedůvěru

Oblast č. 3 - poznávat různost rolí a vztahů

- komunikovat v rámci společenství
- přináležet ke skupině, přizpůsobit se, spolupracovat

Oblast č. 4 - být citlivým pozorovatelem, posluchačem, divákem i tvůrcem

Pojízdný vozík

Oblast č. 1 - uvědomovat si svoje tělo

- ovládat pohybový aparát a pohybovou aktivitu
- osvojovat si psychomotorické dovednosti
- rozvíjet tělesnou zdatnost

Oblast č. 2 - efektivně komunikovat

- získávat nové informace
- orientovat se v prostředí
- obohacovat poznatkový systém
- rozvíjet fantazii a tvořivost
- nalézat sebedůvěru, sebejistotu
- rozhodovat o sobě a svých činnostech
- odpovídat za sebe a své jednání

Oblast č. 3 - poznávat různost rolí a vztahů

- navazovat a udržovat přátelství
- spolupracovat

Oblast č. 4 - být pozorovatelem a tvůrcem

PET lahve

- Oblast č. 1
- uvědomění si vlastního těla
 - ovládat pohybový aparát
 - osvojovat si psychomotorické dovednosti
 - osvojovat si poznatky o těle a jeho zdraví
- Oblast č. 2
- zpřesňovat a kultivovat smyslové vnímání
 - získávat nové informace
 - orientovat se v prostředí
 - obohacovat poznatkový systém
 - rozvíjet fantazii a tvořivost
 - nalézat sebedůvěru, sebejistotu
- Oblast č. 3
- poznávat různorodost okolí, vztahů
 - navazovat a udržovat přátelství
 - komunikovat v rámci společenství
 - přináležet ke skupině, přizpůsobit se, spolupracovat
- Oblast č. 4
- přijímat základní pravidla prosociálního a kulturního prostředí
 - vnímat základní hodnoty
- Oblast č. 5
- pochopení, že změny způsobené lidskou činností mohou prostředí chránit a zlepšovat, ale také poškozovat a ničit

Vycházím ze zkrácených citací cílů, které na základě RVP PV zpracovala Dvořáková, (2001).

5.2 DOTAZNÍK

Cílem této metody bylo zjistit jaké psychomotorické pomůcky mají mateřské školy k dispozici. Zda se využívají při řízených i spontánních činnostech. Kolik psychomotorických pomůcek mohou využít pro rozvoj osobnosti dítěte (tj. senzomotorických vlastností, tělesného schématu, sociálních vztahů apod.).

Otázka č. 1

Jaké psychomotorické pomůcky využíváte:

- a) tradiční pomůcky
- b) netradiční využití předmětů denní potřeby
- c) netradiční specifické pomůcky

Učitelky měly v každé oblasti z více možností vybrat a zaškrtnout ty pomůcky, které využívají ve své praxi. Popřípadě na volné linky doplnit další neuvedené pomůcky, které v nabídce chybí.

Nejprve jsem zpracovala všechny údaje týkající se MŠ ve městě, MŠ na venkově a porovnála, zda dochází k rozdílům mezi městem a venkovem v možnostech využívání psychomotorických pomůcek.

Tabulky – nastiňují přehled pomůcek, které se v mateřských školách vyskytují. Číselně je zhodnoceno, kolik MŠ danými pomůckami disponuje (vycházela jsem ze vzorku 10 MŠ ve městě a 10 MŠ na venkově.

Grafy – přehledně znázorňují rozdíl mezi městem a venkovem ve vybavenosti mateřských škol psychomotorickými pomůckami.

a) Tradiční pomůcky

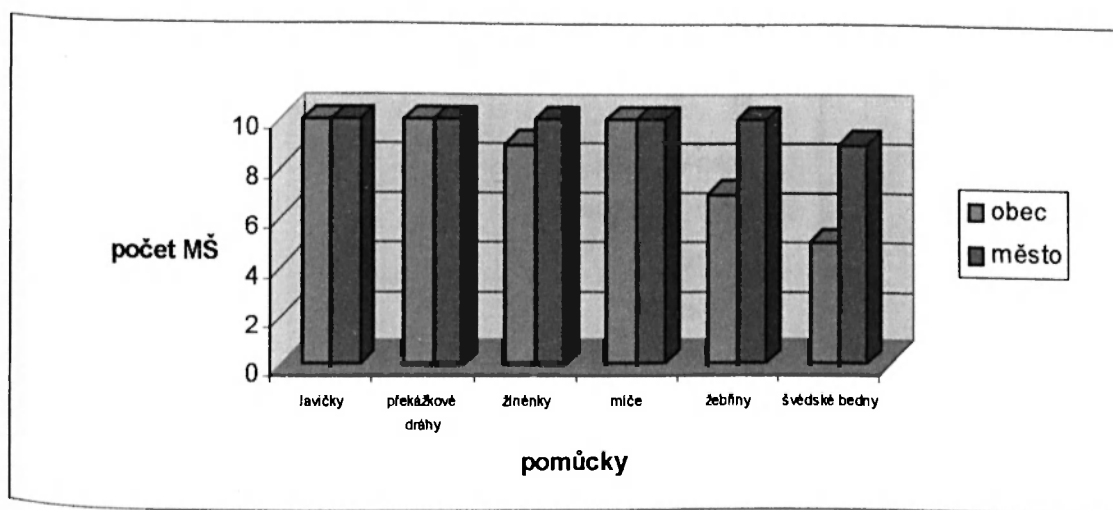
tabulka č. 1a Tradiční pomůcky

Tradiční pomůcky	venkov	město	Tradiční pomůcky	venkov	město
lavičky	10	10	míče	10	10
žíněnky	10	10	žebřiny	7	10
překážkové dráhy	9	10	švédské bedny	5	9

tabulka č. 1b doplněno ředitelkami MŠ

Tradiční pomůcky	venkov	město	Tradiční pomůcky	venkov	město
švihadla	2	1	houpačky		1
obruče	1		žebřiny		1
provaz na šplh	1	2	basketbalový koš	1	
tyč na šplh		2	florball		1
			volejbal		1

graf č. 1a Tradiční pomůcky

Vybavení tradičními pomůckami je ve všech mateřských školách téměř 100 %.

Z výsledků vyplývá, že méně jsou zastoupeny švédské bedny.

b) Netradiční využití předmětů denní potřeby

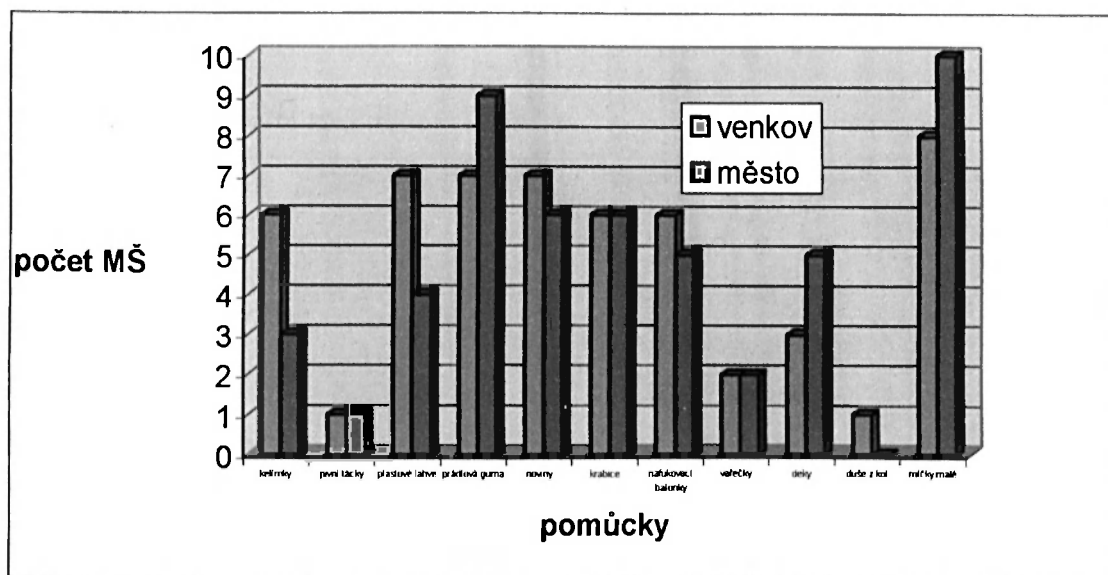
tabulka č. 2a Netradiční využití předmětů denní potřeby

Netradiční předměty	venkov	město	Netradiční předměty	venkov	město
kelímky	6	3	nafukovací balonky	6	5
pivní tácky	1	1	vařečky	2	2
plastové lahve	7	4	deky	3	5
prádlová guma	7	9	duše z kol	1	0
noviny	7	6	míčky malé	8	10
krabice	6	6			

tabulka č. 2b doplněno ředitelkami MŠ

Netradiční předměty	venkov	město	Netradiční předměty	venkov	město
drátěnky	4	3	bačkorky	1	0
stuhy	4	3	ručníky	1	0
víčka PET	1	0	vidličky	1	0
sil. punčocháče	3	0	kamínky	1	0
kruhy	3	3	molitanové houby	2	1
polystyrenové	1	0	šátky	0	4
kroužky					
plněné plšťárky	2	2	krepeový papír	0	1
kostky	1	2	obaly kinder vajíček	1	0
plastové kytičky	0	1	tyče	0	2
válečky	0	1	šňůrky	0	2
plyšáci	0	1	antistresové míčky	0	1
			tlakový gumový obvaz	0	1

graf. č.2 Netradiční využití předmětů denní potřeby

Nabídka pomůcek netradičního využití předmětů denní potřeby není zcela vyčerpána. Určitě by se našla řada dalších předmětů, které lze s dětmi využít k rozvíjení pohybových dovedností. Z tabulky je patrné, že je možno využít téměř vše. Výhodou je, že jsou to pomůcky finančně nenáročné a dostupné všem. Nejvíce se využívají: malé míčky, prádlová guma, noviny, nafukovací balonky, drátěnky, plastové láhve a další. Poměr využívání těchto pomůcek venkovskými či městskými mateřskými školami je vyrovnaný. Neshledala jsem výraznější rozdíly.

c) Netradiční specifické pomůcky

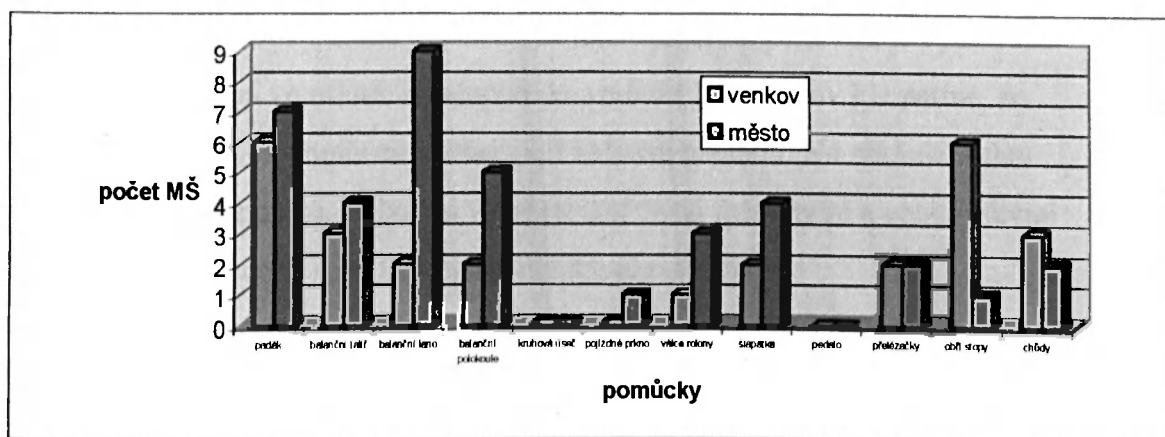
tabulka č. 3a Netradiční specifické pomůcky

Netradiční náčiní	obec	město	Netradiční náčiní	obec	město
padák	6	7	lyže pro dvě osoby	0	1
balanční talíř	3	4	molitanové kostky	7	9
balanční lano	2	9	bazény s míčky	2	2
balanční polokoule	2	5	skákací talíř	0	1
kruhová úseč	0	0	velké míče	8	8
pojízdné prkno	0	1	hopsadlo bigg ball	7	9
válce rolony	1	3	válce	0	1
šlapátka	2	4	over ball	4	65
pedalo	0	0	skluzavky	5	10
přelézačky	2	2	šplhací věž	2	5
obří stopy	6	1	horolezecké stěny	1	2
chůdy	3	2	pavučiny z lan	1	1
			provazové sítě	0	2

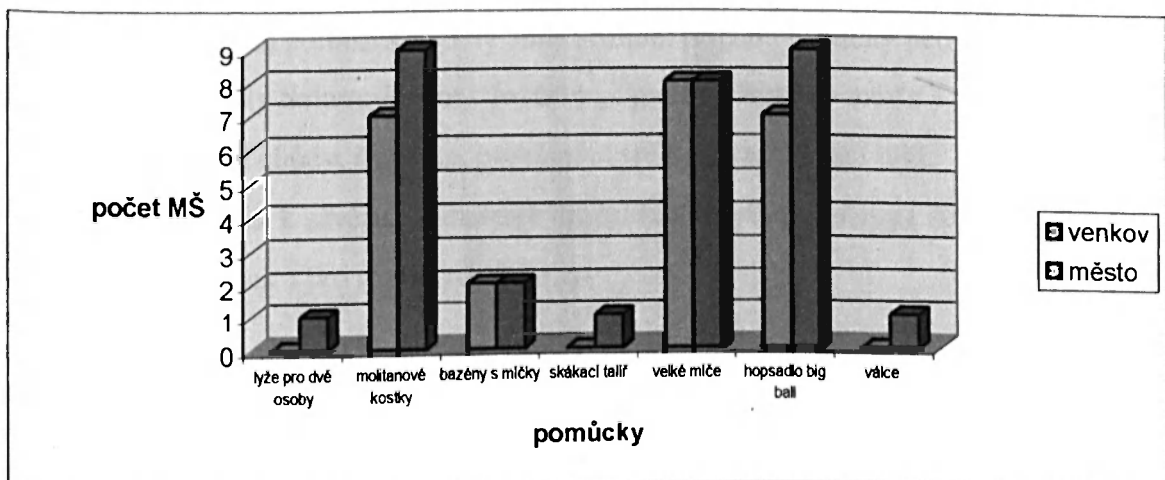
tabulka č. 3 b doplněno ředitelkami

Netradiční náčiní	obec	město	Netradiční náčiní	obec	město
domečky průlezky látka	0	1	trampolína	1	3
(mořské vlny + míč = ryba)	0	1	tunel	2	2

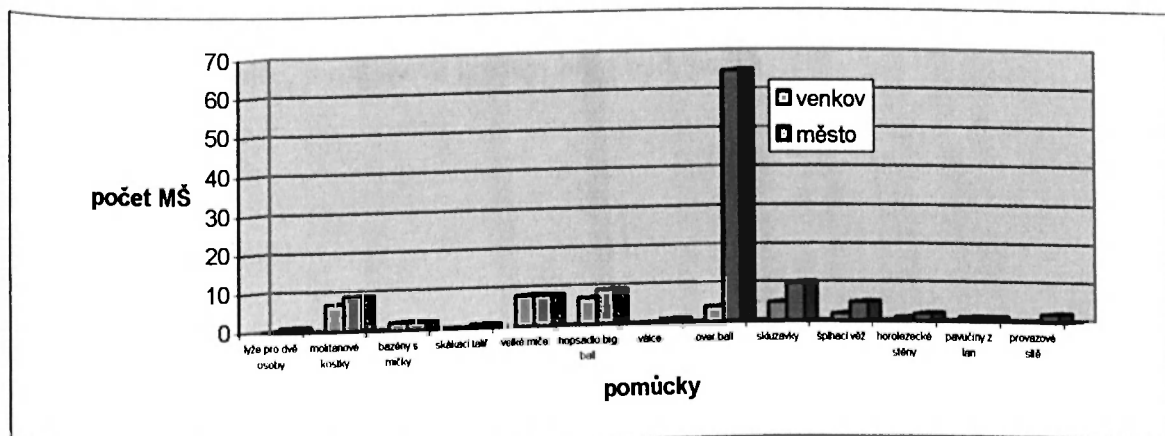
graf. č. 3/1 Specifické pomůcky

graf. č 3/2 Specifické pomůcky

graf. č 3/3 Specifické pomůcky

Ze zjištěných výsledků je patrné, že širší spektrum pomůcek je využíváno mateřskými školami ve městě. Z jednoho dotazníku (MŠ venkov) je patrné, že z oblasti specifických pomůcek nedisponují žádným náčiním. Na základě těchto výsledků mohu hypotézu, že budou velké rozdíly mezi městskými a venkovskými školami ve vybavenosti specifickými pomůckami potvrdit.

Domnívám se, že je to závislé na finančních možnostech jednotlivých škol. Vzhledem k tomu, že se převážně jednalo o městské školy vícetřídní a obecní mateřské školy jednotřídní, lze předpokládat, že městské MŠ mají větší finanční možnosti.

Ze specifických pomůcek nebyly ani v jednom případě uvedeny pedala a kruhová úseč ve tvaru planety Saturn. Pouze v jednom případě (vždy MŠ město) uvedeny, lyže pro dvě osoby, chůdy, šlapátka, překlápěcí přelézačka, skákací talíř. Na základě těchto údajů lze dojít k závěru, že mateřským školám, chybí pomůcky (širší rozmanitost pomůcek) pro rozvoj rovnováhy.

Výsledky ukazují, že se v mateřských školách vyskytují nejčastěji tyto psychomotorické pomůcky:

MŠ venkov - míče, molitanové kostky, plastové lahve, noviny, padák

MŠ město - míče, molitanové kostky, bigg ball, padák

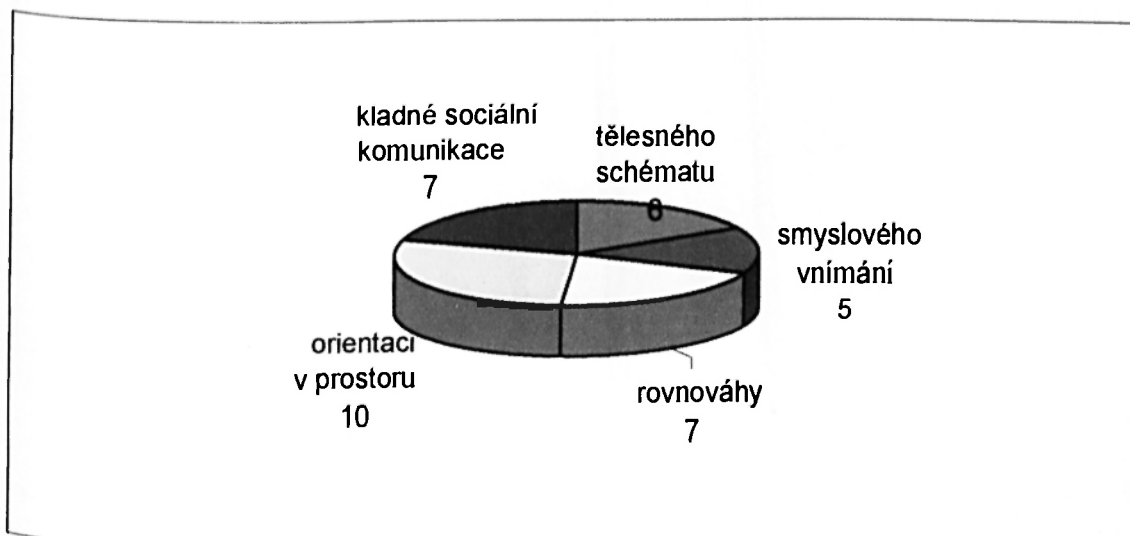
Otázka č. 2

Na základě Vámi označených PSMP vyčíslete, kolik jich lze využít k rozvoji:

- tělesného schématu
- smyslového vnímání
- rovnováhy
- orientaci v prostoru
- kladné sociální komunikace

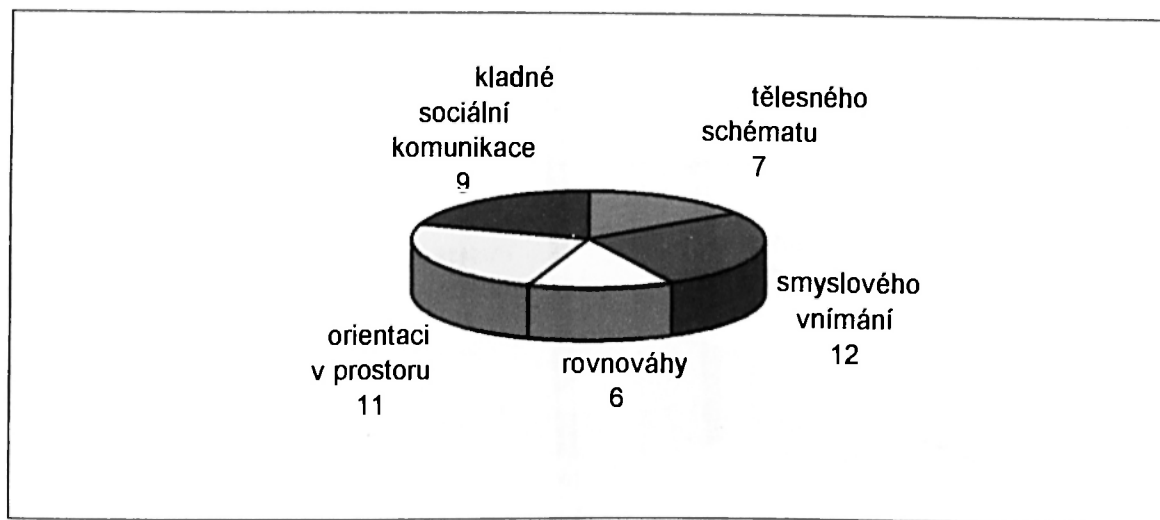
Ve druhé části jsem se již zaměřila na konkrétní (jednotlivé) mateřské školy. Snahou bylo zhodnotit (zjistit) jaký počet pomůcek mají možnost MŠ využívat k rozvíjení jednotlivých dílčích oblastí osobnosti dítěte. Jako příklad uvádím 3 mateřské školy městské a 3 mat. školy venkovské.

graf č. 4 MŠ městská č. 1

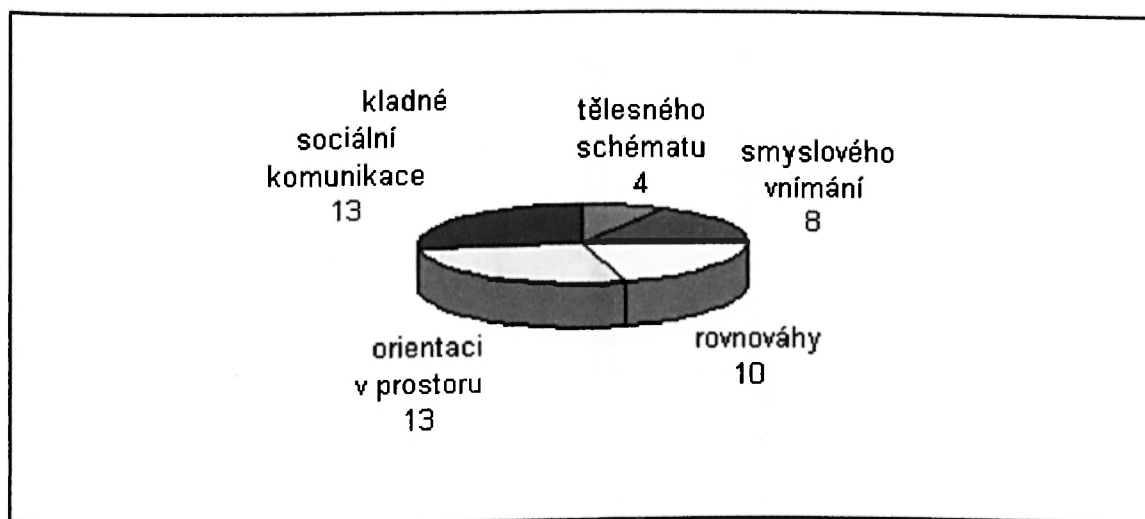
V nabídce byly obsaženy tyto pomůcky: lavičky, žíněnky, míče, prádlová guma, žebřiny, překážkové dráhy, noviny, krabice, deky, míčky malé, padák, balanční talíře, šlapátka, balanční lano, válce, skluzavky, šplhací věž, hopsadla bigg ball.

graf č. 5 MŠ městská č. 2

V nabídce byly obsaženy tyto pomůcky: lavičky, žíněnky, překážkové dráhy, míče, švédské bedny, žebřiny, plastové láhve, prádlová guma, noviny, míčky malé, padák, balanční polokoule, chůdy, balanční lano, molitanové kostky, skluzavky, velké míče, hopsadla bigg ball, over ball.

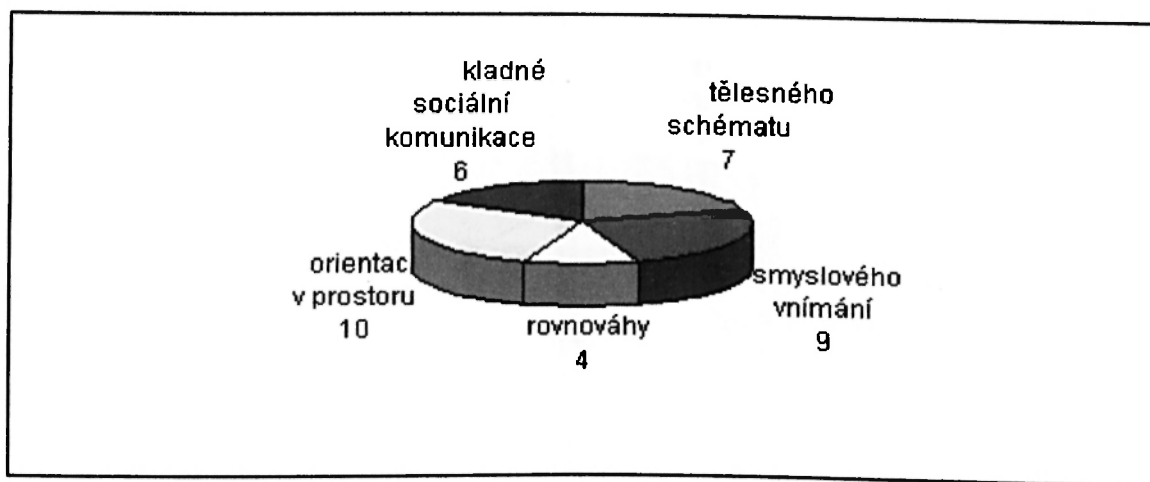
graf č.6 MŠ městská č. 3

V nabídce byly obsaženy tyto pomůcky: lavičky, žíněnky, překážkové dráhy, míče, švédské bedny, žebřiny, prádlová guma,, míčky malé, deky, padák, balanční polokoule, balanční lano, balanční talíře, molitanové kostky, skluzavky,, hopsadla bigg ball, over ball, pavučiny z lan, trampolína.

Venkovské mateřské školy:

graf č. 7 MŠ venkovská č. 1

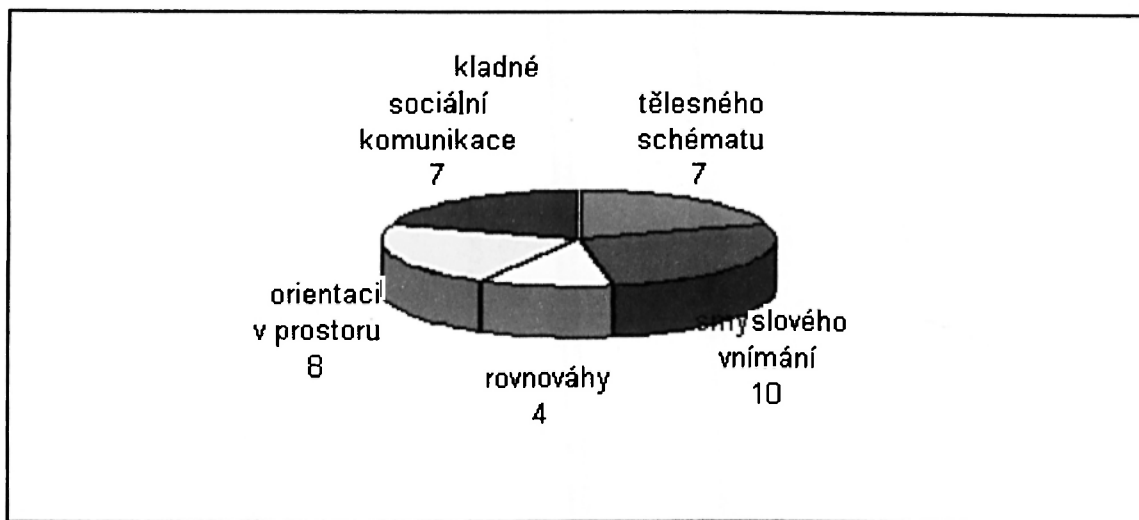
V nabídce byly obsaženy tyto pomůcky: lavičky, žíněnky, překážkové dráhy, míče, švédské bedny, žebřiny, kelímky, pивní tácky, plastové láhve, prádlová guma, noviny, míčky malé, krabice, nafukovací balonky, deky.

graf č. 8 MŠ venkovská č. 2

V nabídce byly obsaženy tyto pomůcky: lavičky, žíněnky, překážkové dráhy, míče, švédské bedny, žebřiny, kelímky, pivní tácky, plastové láhve, prádlová guma, noviny, míčky malé, krabice, nafukovací balonky, deky, vařečky, drátěnky, švihadla, padák, balanční talíře, šlapátka, balanční lano, přelézačky, válce, bazény s míčky, skluzavky, hopsadla bigg ball.

graf č. 9 MŠ venkovská č. 3

V nabídce byly obsaženy tyto pomůcky: lavičky, žíněnky, překážkové dráhy, míče,, kelímky,, prádlová guma, noviny, krabice, šlapátka, molitanové kostky, velké míče.

Jak už vyplývá z tabulek a grafů u otázky č. 1, kde disponují venkovské školy menším počtem specifických pomůcek , můžeme i zde pozorovat menší počty v oblasti rovnováhy (pedala, pojízdné prkénko, skákací talíř, válce). Jednotlivé psychomotorické pomůcky mohou zároveň rozvíjet několik oblastí najednou.

Otázka č. 3

Využíváte psychomotorické pomůcky v režimu dne při:

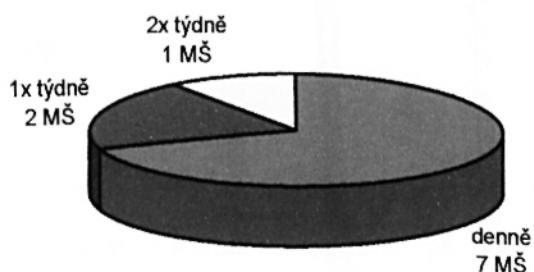
- a) spontánních aktivitách dětí
- b) řízených činnostech

Učitelky měly nevhodící se odpověď (ano x ne) zaškrtnout. Popřípadě doplnit kdy tyto pomůcky zařazují (2x týdně, denně apod.). vyhodnocení jsem rozdělila do oblastí MŠ město a MŠ obec.

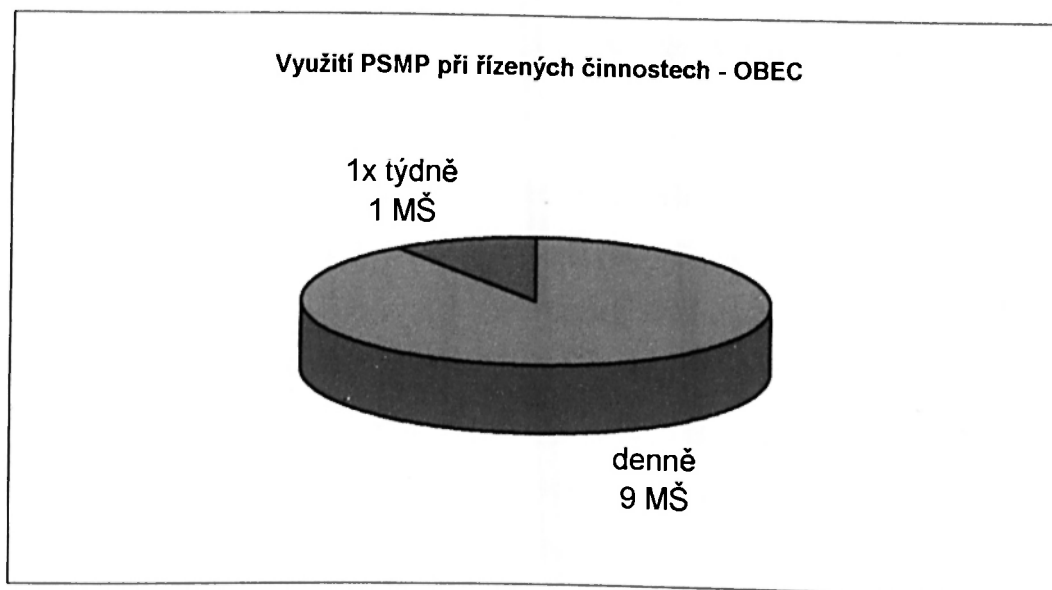
ad a) PSMP jsou při spontánních aktivitách využívány ve všech 10 MŠ (město) a 10 MŠ (obec). Většina MŠ zařazuje pomůcky dle potřeb dětí v průběhu celého dne (ranní hry, vycházka, apod.).

ad b) PSMP jsou při řízených činnostech zařazovány ve všech 10 MŠ (město). 7 MŠ uvedlo, že tyto řízené činnosti zařazují denně (dopolední bloky, venkovním pohybem). 1 MŠ (sportovní) řízené činnosti realizuje 2 x týdně. 2 MŠ 1 x týdně.

Využití PSMP při řízených činnostech - město

Mateřské školy (obec) využívají PSMP při řízených činnostech všechny. Většina uvádí denně (dopoledne jako zaměstnání, při venkovním pobytu: 1 MŠ 2x týdně, 1 MŠ 1x týdně.

Vyhodnocením této otázky se potvrdila hypotéza č. 1. vzhledem k tomu, že dle výsledků mají možnost děti využívat PSMP při spontánních aktivitách, mohu považovat za potvrzenou i hypotézu č. 4.

5.3 POZOROVÁNÍ

Pro zmapování úrovně vybavenosti mateřských škol psychomotorickými pomůckami jsem provedla pozorování dětí, které proběhlo při ranních činnostech. Zaměřila jsem se na to, jaké mají děti k dispozici psychomotorické pomůcky, zda jsou jim dostupné a mohou-li je využívat samostatně při volné hře.

MŠ 1

Jedná se o jednotřídní mateřskou školu. Třída je situována v přízemí. Je vybavena skluzavkou, skákacími míči, molitanovou stavebnicí, balančním hadem. Děti mají k dispozici obruče, deky, basketbalový koš s malými míčky, míč na fotbal, odstrkovadla, traktory, překlápěcí houpačku. Všechny tyto pomůcky mohou využít při volných hrách. Mají dohodnutá pravidla. Chlapci využívají prostor hned vedle třídy (šatnu) ke hře fotbalu.

V prvním poschodí je k dispozici třída (tělocvična), kde jsou umístěny žebřiny, zíněnky, šplhací věže, pomůcky pro vytvoření překážkové dráhy, švihadla, látkový tunel, padák, kladina, provazový žebřík, kroužky, další míče. Tyto pomůcky jsou využívány zejména při řízených činnostech (vzhledem k přecházení do patra), nebo jsou aktuálně obměňovány na třídu - podle zájmu dětí či s ohledem na tematický plán. Tato třída bývá také využívána při odpoledním odpočinku - dětmi, které už nemají takovou potřebu spánku. Děti si zde mohou hrát samostatně.

K mateřské škole patří zahrada, která bývá využívána zejména k pobytu venku před obědem. Ale dle slov paní učitelky v létě ji využívají téměř celý den (s ohledem na počasí). Na zahradě je dětem k dispozici pískoviště se skluzavkou, kovová prolézačka, konstrukce k zavěšení 2 houpaček a 1 provazového žebříku. Je zde prostor pro míčové hry. Omezené možnosti mají k používání odstrkovadel, traktorů apod. (nerovný terén). Veškeré náčiní mohou využívat samostatně. Různé pomůcky a hračky jsou dětem nabízeny s ohledem na aktuální roční období.

MŠ 2

Jedná se o dvoutřídní mateřskou školu. Cílem mého pozorování byla pouze 1 třída, která je umístěna v 1. patře. Byla vybavena těmito psychomotorickými pomůckami: Bazén s míčky se skluzavkou, pavučiny z lan - děti jsou zvyklé je používat samostatně (při dodržení určených pravidel), káča k balancování, bigg bally, molitanové

kostky, lavičky, chůdy, traktory, odstrkovadla, míče. Pomůcky měly děti volně k dispozici na třídě. Některé jsou umístěny za závěsem. Švédské bedny se využívají nejčastěji při řízených činnostech.

Mateřská škola nemá vlastní tělocvičnu. 1x týdně mají možnost navštívit tělocvičnu místní organizace SOKOL. Ovšem mají k dispozici vlastní infra-saunu, kterou využívají 1x týdně. Ke školce patří velká zahrada. Dětem je k dispozici několik pískovišť, šplhací věže s různým přístupem (plošina, žebřík, lano), provazové sítě, horolezecká stěna, skluzavky, houpačky, kola, odstrkovadla, traktory, dřevěné domečky.

Tato zahrada je dostatečně prostorná, jsou zde cesty s rovným povrchem pro jízdu na kole i travnaté plochy. Hračky jsou umístěny v blízkosti zahrady v kabinetech, a tak si je děti mohou sami vybrat - většinou však po dohodě s paní učitelkou.

MŠ 3

Jedná se o vícetřídní mateřskou školu. V mnou pozorované třídě je 21 dětí ve věku od 3 do 4 let. Třída je stabilně zařízena lavičkami, žíněnkami, švédskou bednou, žebřinami. Děti mají k dispozici malé gumové míčky s košem, míče různých velikostí, odstrkovadla. Ostatní pomůcky jsou umístěny v kabinetu u třídy. Učitelky tato náčiní umísťují na třídu dle svého uvážení s ohledem na dané téma výchovných bloků.

Jsou to: Obruče (malé, velké), tyče barevné, lana, švihadla, překážky pro přeskakování nebo podlézání, trampolína, látkový tunel, balanční polokoule, drátěnky, stuhy, PET lahve. Psychomotorické (tělovýchovné) pomůcky využívají zpravidla při řízených činnostech, vzhledem k bezpečnosti dětí.

Mateřská škola nemá vlastní tělocvičnu. K dispozici mají zahradu - v době mého pozorování probíhalo jednání o novém vybavení, jelikož řada průlezek neodpovídá bezpečnostním normám. Přesto uvádím veškeré vybavení: Pískoviště s pergolou, dřevěné domečky, dřevěný vláček, průlezky ve tvaru zeměkoule, skluzavky, houpačky na pružině.

MŠ 4

Mateřská škola je zřízena ve třech bytech v panelovém domě (jedno patro - 2 třídy + ředitelna). Jedná se o mateřskou školu, která pracuje podle vzdělávacího programu „Začít spolu“. Prostor třídy (jedna bytová jednotka 3+1) vznikl propojením všech místností bytu. Je členěn do tzv. center aktivit. Program „Začít spolu“ nezahrnuje samostatné centrum tělovýchovných aktivit, snad proto je zde patrná omezená nabídka psychomotorických pomůcek (PSMP). Děti mají volně k dispozici různé velké míče, masážní míčky, švihadla, houbičky, molitanové kostky. Jedná se zejména o drobnější předměty, nevyžadující velký prostor. Ostatní PSMP jsou dětem k dispozici při pobytu venku: padák, šlapátka, opět míče, chůdy, bigg ball.

Mateřská škola nemá vlastní zahradu, ale denně mohou navštěvovat zahradu sousední mateřské školy. Zde mohou využít širokou nabídku pomůcek: pískoviště se skluzavkou, pavučiny z lan, vahadlové lávky, houpadla, šplhací věže, různé druhy průlezek.

Pozorování ukázalo, že v mateřských školách jsou PSMP zastoupeny v různé míře. Většinou převažuje tradiční vybavení, jako jsou lavičky, žebříny, míče, žíněny, překážky pro přelézání a podlézání, obruče, švihadla apod. Ty se objevují ve všech mateřských školách. Ze specifických pomůcek byly využívány zejména trampolína, bigg bally, padák, molitanové kostky, chůdy, balanční polokoule, káča, bazén s míčky, pavučiny z lan, horolezecká stěna. Z předmětů denní potřeby se nejčastěji vyskytují PET lahve, víčka z PET lahví, sáčky s pískem. Děti mají pomůcky na třídách popř. v příručních kabinetech. Ve většině mateřských škol jsou pomůcky dětem k dispozici volně při spontánních aktivitách. Pouze v jednom případě využívaly pomůcky řízeně s učitelkou. Jednalo se o látkový tunel, trampolínu, překážky pro přeskokování balanční polokoule. Paní učitelka to zdůvodnila tím, že jsou děti ještě malé (3-4 roky).

Běžné pomůcky např. míče různých velikostí, lavičky, obruče, PET lahve si děti mohou využít ke svým hrám samostatně.

Domněnka, že děti mají pomůcky volně k dispozici, se tedy potvrdila na základě pozorování je částečně. Pozorování též prokázalo (v případě MŠ 1 a MŠ 2), že tam, kde jsou dětem pravidelně vhodně nastavovány podmínky pro pohybový vývoj (viz pestrost pomůcek, aktuální obměňování pomůcek na třídě), nezáleží na tom, zda škola vlastní od konkrétní pomůcky velký počet kusů. Protože děti mají možnost a jsou zvyklé si vybrat z širší nabídky, nedochází tak k tahanicím. Kdežto tam, kde byly psychomotorické pomůcky dětem poskytnuty spíše výjimečně, docházelo zcela logicky k velkému zájmu všech dětí o pomůcku.

Není ve finančních možnostech mateřských škol zajistit pomůcky pro každé dítě, proto bývají většinou k dispozici cca 1-3 ks jednotlivých pomůcek (zejména se jedná o pomůcky specifické).

Domněnka, že vybavení mateřských škol je na takové úrovni, že počet PSMP může uspokojit zájem více dětí, se tak na základě pozorování potvrdila jen částečně.

5.4 ROZHOVOR (s ředitelkami)

Rozhovor probíhal současně s pozorováním.

Zjišťovala jsem - zda učitelky začleňují psychomotorické pomůcky jako jednu

z možností k naplnění cílů RVP PV

- jaké pomůcky využívají

- jaké mají možnosti k pořizování psychomotorických pomůcek

Na mateřských školách se všude využívají psychomotorické pomůcky. Někde více, jinde méně. Učitelky je zařazují do svých třídních programů, které tvoří propojené tematické celky (např. téma „ Sluneční soustava - využití míčů různé velikosti). Učitelky podle tematického plánu aktuálně mění prostor a vybavení. Uvědomují si, že pokud jsou pomůcky dětem k dispozici a mohou-li děti sami s těmito psychomotorickými pomůckami experimentovat, zkoušet, hledat, objevovat nové možnosti a tvořit – naplňuje se hned několik dílčích cílů RVP PV. Například (oblast č. 1) ovládat pohybový aparát, rozvíjet užívání všech smyslů (oblast č. 2), rozvoj samostatného vyjadřování, rozvíjí se fantazie, tvořivost (oblast č. 3), navazovat nová přátelství, přijímat a uzavírat kompromisy, spolupracovat.

Psychomotorické pomůcky nacházejí uplatnění i v jiných výchovných blocích (viz. propojené výchovné bloky) - při písničce Prší, prší...skákají na míčích

- Utíkej Káčo utíkej....honička s míči apod.

Při rozhovoru jsem zjistila, že často užívají pouze tradiční pomůcky pro rozvoj určité oblasti – spíše ze stereotypu, jak jsou zvyklé po letech praxe (např. k házení používají míče různé velikosti, ale už nepoužijí například bigg ball). Bigg ball je spojen s rozvojem rovnováhy, správného držení těla. Méně už uvažují o víceúčelovém využití pomůcek. Psychomotorické pomůcky si MŠ školy pořizují s ohledem na aktuální stav rozpočtu, nebo prostorových možností školky. MŠ se snaží doplňovat, rozšiřovat a inovovat nabídku pomůcek tak, aby byla pestrá. Využívají katalogových nabídek. Často využívají i jiné zdroje příjmů - sponzory, nebo šikovné rodiče apod.

Celkově se potvrdilo, že MŠ věnují vybavení svých prostorů (třída, zahrada)

pozornost a zařizují je účelně dle svých možností. Na MŠ, které jsem navštívila, byla úroveň pomůcek různá, ale v každé se vždy nacházelo několik pomůcek k rozvoji všech oblastí RVP PV. Mohu konstatovat, že MŠ jsou vybaveny přinejmeším základními pomůckami k rozvíjení cílů RVP PV. Ovšem možnost využití závisí jen na fantazii a tvořivosti učitelek. Přesto však hypotézu, že MŠ užívají psychomotorické pomůcky jako jednu z možností naplňování RVP PV, mohu považovat za potvrzenou.

5.5 SHRnutí

MŠ disponují psychomotorickými pomůckami (tradiční, předměty denní potřeby). Zde nedochází k razantnějším rozdílům ve vybavenosti mezi MŠ ve městě a MŠ na venkově. Jiná situace nastala s využíváním specifických pomůcek, kde je širší spektrum pomůcek využíváno mateřskými školami ve městě. Domnívám se, že tato skutečnost souvisí s finančními možnostmi mateřských škol.

Na základě dotazníku vyplývá, že psychomotorické pomůcky jsou využívány při řízených, i spontánních aktivitách. Přičemž při pozorování jsem zjistila, že realita je často odlišná od toho, co sami učitelky prezentují. V jedné mateřské škole se ukázalo, že ne všechny pomůcky mohou děti samostatně užívat při ranních hrách. Tímto se hypotéza č. 5 potvrdila jen částečně. Pozorování též prokázalo, že tam, kde jsou dětem nastaveny podmínky pro pohybový rozvoj, nezáleží, zda škola disponuje velkým počtem jednotlivých pomůcek, ale děti si mají možnost vybrat ze široké nabídky, nedochází k tahanicím. Právě tam, kde jsou pomůcky nabízeny jen vyjimečně, dochází u dětí k častým sporům (tahanicím).

Psychomotorické pomůcky lze začlenit při plnění dílčích cílů RVP PV a mateřské školy je takto využívají. Největší uplatnění psychomotorických pomůcek při plnění dílčích cílů RVP PV je zejména v prvních třech oblastech. Přičemž dominantní je oblast biologická, kde jsou formulovány cíle tělesné výchovy.

5. ZÁVĚR

Cílem diplomové práce bylo zjistit a zhodnotit využití PSMP v praxi mateřských škol.

Výsledky ukazují, že:

- 1) Největší uplatnění PSMP při plnění cílů RVP PV je především v prvních třech oblastech (biologické, psychologické, interpersonální). Tím se potvrdila **hypotéza č. 1**.
- 2) Ve většině mateřských škol je nabídka rozmanitá. Najdou se však i školky, kde se jedná pouze o tradiční vybavení (lavičky, míče apod.). Často byl shledán nedostatek pomůcek k rozvoji rovnováhy. Přesto mohu považovat **hypotézu č. 2** za potvrzenou.
- 3) Městské mateřské školy disponují lepším vybavením v oblasti specifických pomůcek a to z důvodů lepších finančních zdrojů. To potvrzuje **hypotézu č. 3**.
- 4) Některé mateřské školy vhodně vytvářejí podmínky pro pohybový rozvoj, děti jsou zvyklé vybírat z širší nabídky pomůcek, čímž dochází k uspokojování zájmu více dětí. V jiných MŠ jsou psychomotorické pomůcky dětem poskytovány spíše vyjimečně. Tím se **hypotéza č. 4** potvrdila jen částečně.
- 5) V řadě mateřských škol se psychomotorické pomůcky ve spontánních aktivitách využívají omezeně. Proto nelze zcela přijmout **hypotézu č. 5**.
- 6) Mateřské školy využívají PSMP k naplňování dílčích cílů RVP PV. To potvrzuje **hypotézu č. 6**.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. Adamírová, J.: *Hravá a zábavná hra pohybem*. Praha, ČASPV 2000.
2. Allen, K.E., Marotz, L. R.: *Přehled vývoje dítěte*. Praha, Portál 2002.
3. Borová, B. a kol.: *Cvičíme s malými dětmi*. Praha, Portál 1998.
4. Dvořáková, H.: *Cvičíme a hrajeme si*. Olomouc, HANEX 1995.
5. Dvořáková, H.: *Didaktika TV nejmenších dětí a dětí s hendikepem*. Praha, Karolinum 2000.
6. Dvořáková, H.: *Pohybem a hrou rozvíjíme osobnost dítěte*. Praha, Portál 2002.
7. Dvořáková, H.: *TV v rámcovém programu*. Praha, Karolinum 2001
8. Dvořáková, H.: *Využití psychomotoriky ve škole*. Praha, Pedagogická fakulta UK 2004.
9. Gajdošová, J., Dujková, L.: *Vzdělávací program Začít spolu*. Praha, Portál 2003.
10. Havlinová, M. a kol.: *Zdravá MŠ*. Praha, Portál 1995.
11. Hátlová, B.: *Kinezioterapie, pohybová cvičení v léčbě psychických poruch*. Praha, Karolinum 2003.
12. Hermová, S.: *Psychomotorické hry*. Praha, Portál 1994.
13. Choutka, M., Brklová, D., Vojtík, J.: *Motorické učení v tělovýchovné a sportovní praxi*. Plzeň, ZČU 1999.
14. Krejčí, M., Bäumeltová, M.: *Týdny zdraví ve škole*. Č. Budějovice, JČU 2001.

15. *Manuál k přípravě školního vzdělávacího programu, třídního vzdělávacího programu MŠ*, Praha VÚP 2005
16. Mužík, V., Krejčí, M.: *Tělesná výchova a zdraví*. Olomouc, HANEX 1997.
17. Nedvědová, A.: *Problémové děti s poruchami učení*. Plzeň, Pcentrum 2002.
18. Neuman, J.: *Dobrodružné hry v tělocvičně*. Praha, Portál 2001.
19. Osvaldová, V.: *Psychomotorika*. Plzeň Pcentrum 1997.
20. Pechová, J.: *Cvičení pro zdraví s balančními míči*. Praha, Portál 2000.
21. *Rámcový program pro předškolní vzdělávání*. Praha, VÚP 2004.
22. Sagi, A.: *Problémové děti v MŠ*. Praha, Portál 1995.
23. Strassmeier, W.: *260 cvičení pro děti raného věku*. Praha, Portál 1996.
24. Szabová, M.: *Cvičení pro rozvoj psychomotoriky*. Praha, Portál 1999.
25. Szabová, M.: *Preventivní a nápravná cvičení*. Praha, Portál 1996.

Příloha č. 1

DOTAZNÍK

Místo MŠ - obec (venkov)

- město

Počet tříd - 1 2 3 více kolik

Počet žáků na třídu.....

Koncepce MŠ zaměřena na.....

(sportovní, ekologická, výtvarná, zdravá MŠ, program Začít spolu apod.)

Zaškrtněte odpověď se kterou souhlasíte. Pokud Vám systém nabízených odpovědí nevyhovuje, můžete se vyjádřit na volné linky. Jestliže prostor pro odpověď nestačí, připojte další list.

1) Jaké psychomotorické pomůcky využíváte?

a) tradiční pomůcky :

lavičky žíněny překážkové dráhy míče švédské bedny žebřiny

b) netradiční využití předmětů denní potřeby:

kelímky pivní tácky plastové lahve prádlová guma noviny
krabice nafukovací balonky deky míčky malé

c) netradiční specifické pomůcky:

padák (plachta) balanční talíře kruhová úseč ve tvaru planety Saturn
pojízdné prkénko obří stopy balanční polokoule chůdy šlapátka
balanční lano lyže pro dvě osoby přelézačky (překlápěcí) válce
pedalo molitanové kostky bazény s míčky skluzavky šplhací věž
horolezecké stěny pavučiny z lan skákací talíř velké míče hopsala
bigg ball over ball (dechová cvičení)
jiné.....

2) Kolik pomůcek můžete využít k rozvoji:

- tělesného schématu.....
- smyslového vnímání.....
- orientace v prostoru.....
- rovnováhy.....
- kladné sociální komunikace.....

3) Využíváte psychomotorické pomůcky v režimu dne?

- při spontánních aktivitách v režimu dne zařazovány
kdy.....
- při řízených činnostech v režimu zařazovány
kdy.....

Příloha č. 2

Soubor psychomotorických pomůcek k jednotlivým oblastem RVP PV

Dítě a jeho tělo

Záměrem je stimulovat a podporovat růst a neurosvalový vývoj dítěte, jeho fyzickou pohodu, zlepšovat tělesnou zdatnost i pohybovou a zdravotní kulturu, podporovat rozvoj pohybových a manipulačních dovedností, učit je sebeobslužným dovednostem a vést je k zdravým životním návykům a postojům.

Tělesné schéma: tácky, kelímky, víčka PET lahví, nafukovací balonky, míčky, noviny.

Dechová cvičení: over ball, stuhy, peříčka, molitanové kostky, plišáci, brčka a kelímky.

Smyslové vnímání: šátky, krabice, kostky, kamínky, švihadla, vařečky, roličky, drátěnky, molitanové houby, PET lahve, stuhy, obaly kinder vajec.

Orientace v prostoru: lavičky, kruhy, míče, žíněnky, chůdý, šlapátka, pojízdné prkénko, obří stopy, kruhy.

Rovnováha: pedalo, kladina, balanční lana, balanční deska, bigg ball, trampolína.

Dítě a jeho psychika

Záměrem je podporovat duševní pohodu, psychickou zdatnost a odolnost dítěte, rozvoj jeho intelektu, řeči a jazyka, i poznávacích procesů a funkcí, jeho citů i vůle, stejně tak i jeho sebepojetí a sebenahlížení, jeho kreativity a sebevyjádření, stimulovat osvojování a rozvoj vzdělávacích dovedností a povzbuzovat ho v dalším rozvoji, poznávání, učení.

Rozvoj řeči: over ball, kelímky, korálky, kolíčky, ping-pongové míčky.

Rozvoj pozitivních citů dítěte ve vztahu k sobě (sebevědomí, sebedůvěra): balanční plochy, bigg ball, pojízdné prkno, padák, molitanové kostky,

Dítě a ten druhý

Záměrem je podporovat utváření vztahů dítěte k ostatním či k dospělému, posilovat, kultivovat a obohacovat jejich vzájemnou komunikaci a zajišťovat pohodu těchto vztahů.

Posilování prosociálních postojů k druhému (pomůcky vhodné do dvojice): houbičky, nafukovací balonky, masážní míčky, pивní tácky, duše z kol, pojízdné prkno, lyže pro dvě osoby, létající talíř.

Dítě a společnost

Záměrem vzdělávání v sociokulturní oblasti je uvést dítě do společenství ostatních lidí, do života v lidské společnosti i do světa kultury a umění, pomoci mu osvojit si potřebné dovednosti, návyky a postoje, přijmout základní všeobecně uznávané společenské morální a estetické hodnoty a podílet se na utváření společenské pohody.

Rozvíjet spolupráci ve skupině, náležet ke společenství: padák, molitanová stavebnice, deky, noviny, obruče.

Dítě a svět

Záměrem vzdělávání v environmentální oblasti je založit u dítěte základní povědomí o okolním světě a jeho dění, o vlivu člověka na životní prostředí – počínaje nejbližším okolím a konče globálními problémy celosvětového dosahu – a vytvořit tak základy pro otevřený a odpovědný postoj dítěte (člověka) k životnímu prostředí.

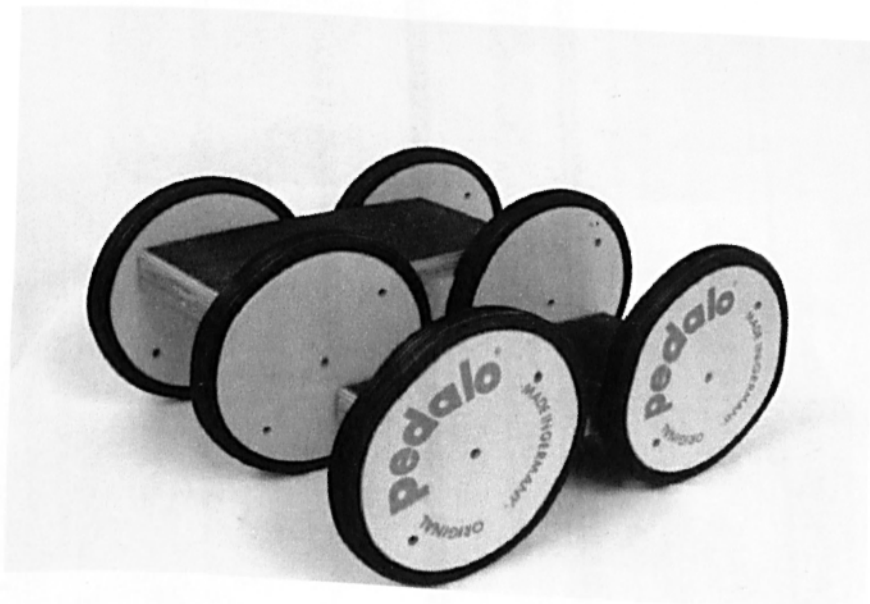
Utvářet vztah k životnímu prostředí: PET lahve, víčka PET lahví, kelímky od jogurtů, plata od vajec, krabice.

Příloha č. 3

Výběr netradičních specifických pomůcek

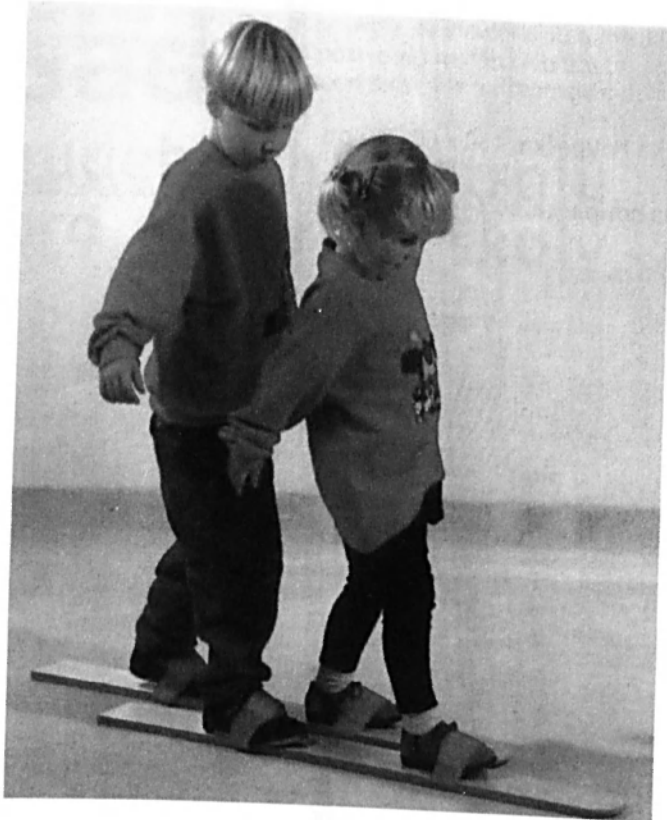
PEDALA - velmi dobré pro zlepšení rovnováhy, obratnosti, soustředěnosti, odvahy.

obrázek č. 1

LYŽE PRO DVĚ OSOBY - veselá hra pro vnitřní i venkovní prostory. Procvičování rovnováhy a schopnosti koordinovat pohyby se svými kamarády.

obrázek č. 2

PADÁK - význam společenský - navazování kontaktů. Nutnost spolupráce.

obrázek č. 3

CHŮDY - velký význam při rozvoji dynamické rovnováhy. Vyžadují trpělivost, obratnost, zdokonalení v udržení rovnováhy a koordinaci pohybů.

obrázek č. 4

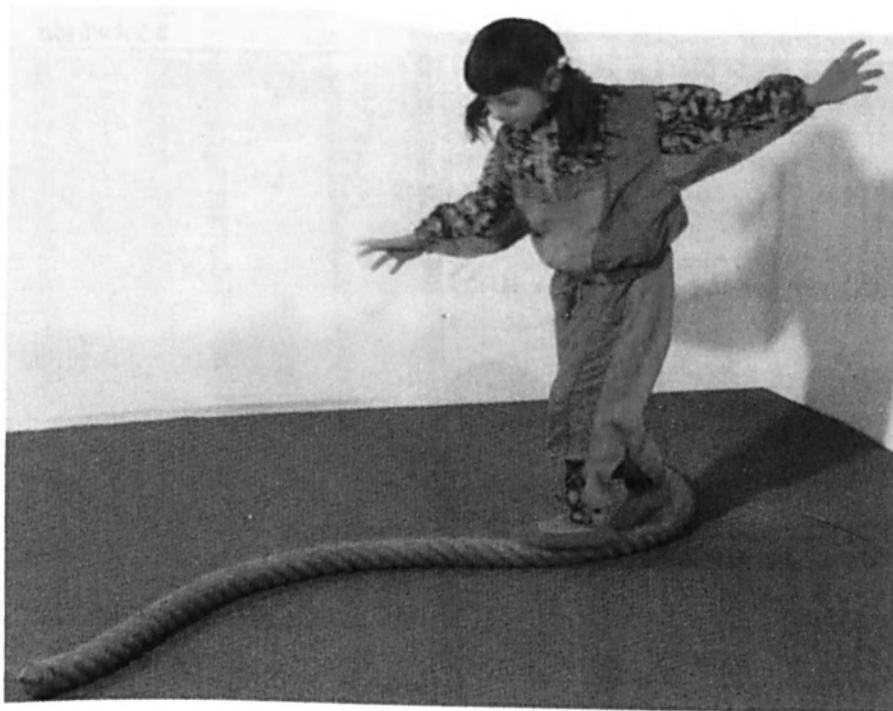
BALANČNÍ POLOKOULE - posilují hlavně nožní svaly. Vhodné do sestavy dětské opičí dráhy.

obrázek č. 5

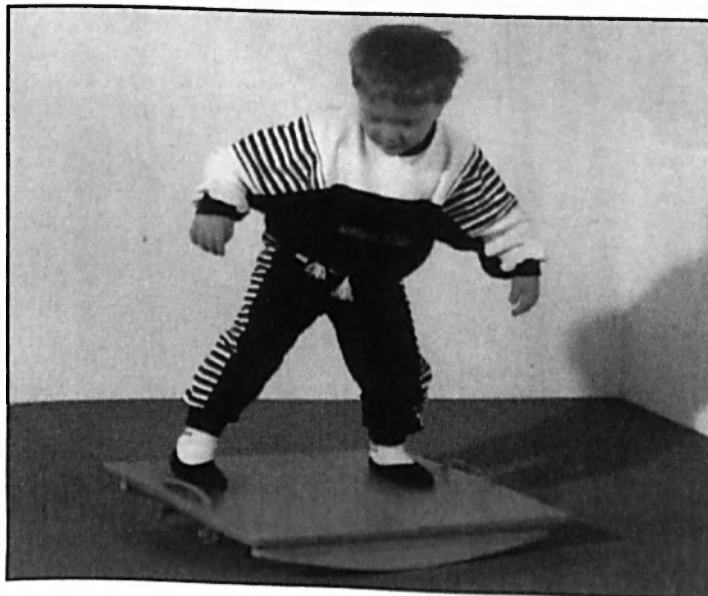
BALANČNÍ LANO - ideální pro cvičení rovnováhy. Díky snadnému tvarování lze stále vytvářet nové tvary.

obrázek č. 6

HOUPAČKA K HOUPÁNÍ A BALANCOVÁNÍ - lze využít v různých polohách (ve stoje, v sedě, v pokleku, v leže, na zádech). Procvičuje se koordinace pohybů a rovnováha. Vhodné i pro více dětí. Rozvoj spolupráce, komunikace, vzájemné pomoci. Navazování vzájemných vztahů.

obrázek č. 7

BALANČNÍ HAD

obrázek č 8

ROVNOVÁŽNÝ DISK

obrázek č. 9

